



# Halkbilimi

HALK SANATLARI DERNEĞİ YAYINIDIR

Sayı: 21





# Halkbilimi

HALK SANATLARI DERNEĞİ YAYINIDIR

91/1 Yıl: 5 Sayı: 21  
Ocak-Mart 1991 Ederi: 5.000.00 TL  
YILDA DÖRT SAYI YAYIMLANIR

## SAHİBİ:

Kâni KANOL

## YAZI İŞLERİ SORUMLUSU:

Tuncer BAĞIŞKAN

## YAZI KURULU:

Öcal ERTEN  
Kâni KANOL  
Hasan EKMEKÇİ

## YAYIN KURULU:

Hasan BULUNÇ  
Engin ANIL  
Mehmet BİRİNCİ  
Rifat ŞİK

Pikaj-Montaj: HAS-DER

Dizgi-Baskı: Ortam Off-Set

## ABONE:

Kıbrıs..... 20.000.00 TL  
Türkiye..... 30.000.00 TL  
İngiltere..... 10 Sterlin  
Amerika..... 20 Dolar  
Avustralya..... 25 Dolar

## Yazışma Adresi:

HAS-DER  
P.K. 199, Lefkoşa-KIBRIS  
Mersin 10 - TÜRKİYE  
Tel: 020-76276 (19.00-21.00)  
020-35870 (Mesai Saatleri)  
Fax: 020-35880

ÖN KAPAK: Angolemlî İki Türk  
(Mehmet Taşker'in albümünden)

ARKA KAPAK:  
Yaşlı bir Köylü

## İÇİNDEKİLER

Okurlara.....	1
Short Summary of Contents.....	2
Engin ANIL	
Fransa'da Folklorun Örgütlenmesi ....	3-4
Madam BIDAULD	
Halk yapı sanatından bir örnek : SİNDE .....	5-17
Haş-Der araştırma Ekibi Fatma AVNİ Gül ÖZTEK Dudu AZİZOĞLU Derviş ÇOMUNOĞLU Tuncer BAĞIŞKAN Ertan ÖZTEK	
Bir yabancı gözüyle Kıbrıslı Türkler ...	18
Ahmet AN	
Türabi Dede ve Tekkesi .....	19-23
Tuncer BAĞIŞKAN	
Geleneksel Elsanatlarımız Lefkara İşi .....	24-29
Muharrem FAİZ	
Haberler.....	30-32

## Okurlara

### Değerli okurlar;

Dergimizin 1991 yılı ilk sayısıyla karşınızdayız yine. Bu yıl derneğimiz Dergi Kolu'nun yaptığı programa göre dergimiz Mart sonu, Haziran sonu, Eylül sonu ve Aralık sonu olmak üzere dört kez yayımlanacaktır. Her yılın başında yaptığımız gibi, bu yıl da, dergimizin yayın hayatını devam ettirebilmesi için siz okurlarımızın desteğine ihtiyacı olduğunu duyurmak istiyoruz. Dergimize abone olarak ve abone bularak, 1986 yılından bu yana, her türlü olumsuzluğa göğüs germesini bilmiş Halkbilimi dergisinin yayın yaşamına devam etmesini sağlayabilirsiniz.

Bilincinde olunsun veya olunmasın, ülkemizde halk kültürü değerlerini koruma kararınca araştırıp derleyerek ve yayımlayarak halkımıza karşı sorumluluğumuzu yerine getirmeye çalışıyoruz. Özellikle çeşitli ülkelerden hiç tanımadığımız akademik kurum ve kuruluşlardan dergimize talebin arttığını görmek, bizleri ziyadesiyle sevindirmektedir. Kıbrıs halkbilimine ilişkin araştırmalar yapan pek çok yabancı bilim adamı, Kıbrıs Rumlarına ait kaynak bulmakta hiç zorlanmıyor. Bu araştırmacılarından bazıları, dergimize yazarak, Kıbrıs Türklerine ait kaynak bulmakta zorlandıklarını bildiriyorlar ve dergimizin önemini vurgulayarak abone oluyorlar.

İşte bu gibi olaylar ve dergimize abone olarak katkıda bulunan sizler yanında mahcup olmamak için, tüm HAS-DER çalışanları Halkbilimi'ni sonsuza kadar çıkartmaya kararlıdır.

Tüm okurlarımıza katkılarından dolayı teşekkür eder, saygılar sunarız.

Halkbilimi

## Short Summary of The Contents

Engin ANIL

Dear Readers ,

We are happy to share our pleasure in editing the 21 st issue of our periodical with you, who have supported us. In this issue we have research and reports on a variety of subjects.

A close friend of ours, Ahmet An, has translated the article "Turkish Cypriots" by C.F. Beckingham from the "Journal of Royal Central Asian Society Magazine". We are sure that this will arouse the interest of our readers as they will be seeing that the scientific facts collected in those days are still valid today.

We are publishing the result of the Folk Architecture research, made in the village of Sınde (İnönü), by our members for the name of our society. This village of particular interest in that it was one of the earliest settlements of the Cypriots ancient times.

There is an article by Tuncer Bağışkan , the Editor of our periodical, about "Türabi Dede and his Mousoleum" in Larnaca. This is the first extensive research ever made on this subject. In his article you may find the recent beliefs and superstitions about it.

We are continuing to publish Muharrem Faiz's research "Traditional Hand-crafts -Lefkara Lace" in this issue as well.

You will also be reading an article by Madam Biduault about the Folklore Confederation in France (FIOFF). This article was presented at the VIII th Folklore Symposium organised by our society HAS-DER in November.

The news section about the folkloric activities for the last 3 months has been collected and prepared by our members.

---

**Bildiri... Bildiri... Bildiri... Bildiri... Bildiri...**

# Fransa'da Folklorun Örgütlenmesi ★

★ ★

Sayın Bakan, Sayın Başkan ve Sevgili  
Konuklar,

Ben bu sempozyumda sizlere, ül-  
kemde folklor alanında çalışmalar  
yapan konfederasyonumuzu tanıtmaya  
çalışacağım.

Konfederasyon 1935 yılında kuruldu.  
1987 yılında ise "kamu yararına"  
özellikliğini ve statüsünü kazandı. Bu  
statü Fransa'da İçişleri Bakanlığı ta-  
rafından bazı büyük örgütlere veriliyor.

Konfederasyonumuz diğer bazı  
ülkelerde olduğu gibi Kültür Bakanlığı'na  
değil, Gençlik ve Spor Bakanlığı'na  
bağlıdır. Fransa'nın her yanından toplam  
250 örgüt bizim üyemiz durumundadır.  
Konfederasyonumuzun örgütlenme  
biçimi ise şöyledir: Fransa toplam 11  
bölgesel federasyona ayrılmıştır. Kon-  
federasyonumuzun temelini oluşturan  
folklorik örgütler bölgelerindeki fede-  
rasyonlara üye olmak için başvuruda  
bulunurlar. Üye olabilmek için kostüm,  
müzik, program vb. hertürlü çalışmalari-  
ninin yeterli olduğu konusunda garanti  
verebilecek pozisyonda olmaları gerek-  
mektedir. Üyelğe başvuruda bulunan  
her örgüt kabul edecek diye bir şey  
söz konusu değildir. Her federasyonda  
Ulusal Genel Kurul'u oluşturan toplam  
50 delege vardır. Ayrıca Ulusal Komis-  
yon'ları oluşturan delegeler bulunur.  
Bu komisyonlar Devam ve Kabul Kom-  
misyonu, Çocuk Folkloru Komisyonu,  
Halkla İlişkiler ve Uluslararası İlişki-  
ler Komisyonu, Bayramlar Komisyonu,  
Mali İşler Komisyonu, Bilimsel Komisyon

**Madam BIDAULD**

**Çeviren: Kezban NALBANT**

ve Fransa Folklor Dergisi Komisyonu  
gibi isimler alırlar.

Genel Kurul üyeler arasında Yö-  
netim Kurulu'nu oluşturan 24 kişi se-  
çer. Yönetim Kurulu ise Ulusal bir  
Yönetim Bürosu seçer. Bu büroda  
Ulusal Başkan, Ulusal Sekreter, Ulusal  
Sayman ve Başkan Yardımcısı bulunur.

Her federasyonun kendi idari şekli  
vardır. Başkan, sekreter ve sayman  
gibi.

Genel Kurul'un isteği üzerine,  
ulusal nitelikli kararlar Yönetim Kurulu  
tarafından alınır.

Yönetim Kurulu Aralık ayında  
Paris'te, Nisan ayında ise Paris dışında  
herhangi bir şehirde olmak üzere 2  
kez toplanır.

Paris'teki Yönetim Kurulu toplantı-  
sına delegeler sadece dinleyici olarak  
katılabilirler. Her ekip için Ulusal bir  
kongre Paris'te toplanır. Komisyonların  
delegeleri yaptıkları işler hakkındaki  
raporları Genel Kurul ve Yönetim Ku-  
rulu'na sunarlar.

Bu kuruluşlarda çalışan insanların  
gönüllü olduğunu özellikle belirtmek  
isterim.

Şu anda bana çok önemli görünen  
bir konu Kuzey Kıbrıs, Türkiye ve  
Fransa arasındaki uluslararası ilişkiler

★ Has-Der 8.Halkbilim Sempozyumuna sunulan  
bildirinin özeti

★ ★ Fransa Folklor Konfederasyonu Genel Sekreteri

konusudur. Varolan bu ilişkileri daha ileriye götürebiliriz. Kıbrıslı grupların Fransa'ya gelmeleri, bizim yaşayışımızı, bir ülkenin tüm orijinallliğini oluşturan ve sahne üzerine taşınamayan örf ve adetlerimizi, yaşayış tarzımızı tanımlar oldukça önemli ve gereklidir. Aynı şekilde Fransız gruplar da Kıbrıs'a gelerek sizlerin bu özelliklerinizi tanıma olanağı bulabilirler.

Bu konu hakkında Kıbrıslı ve Türkiyeli idareci dostlarımızla konuşmuş bulunuyoruz. Ümit ederim ki bu projeyi çabuk ve güzel bir şekilde gerçekleştirebiliriz.

### Mali Konular

Ekiplerde her üye, ait olduğu ekibin üyelik kartını alabilmek için bir aidat öder. Her ekip de bölgesindeki Federasyon'a üye olabilmek için bir aidat öder.

Her federasyon aidatlarının % 50'sini Konfederasyon'a yatırmakla yükümlüdür.

Konfederasyon, Genel Kurul ve Yönetim Kurulu'nun toplantılarına katılan delegelere yaptıkları yol, yemek ve hotel harcamalarını karşılar.

Ayrıca Konfederasyon "Fransa Folkloru" isimli derginin yayınlanması için tüm harcamaları üstlenir. Bu harcamalar oldukça önemli bir meblağ tutar.

Konfederasyon, Gençlik ve Spor Bakanlığı'ndan bu harcamaları için az miktarda bir yardım almaktadır.

Ancak Konfederasyon, her yıl, değişik projelerin gerçekleştirilebilmesi için Gençlik ve Spor Bakanlığı'na müracaat eder. Eğer Bakanlık bu projeleri ilginç bulursa, hayata geçirilebilmesi için gerekli tüm maddi yardımı yapar. Örneğin, bu yıl şu projeler Bakanlık tarafından onaylanmış ve tüm masrafları karşılanmıştır:

1- Avrupalı genç folklorcuların biraraya getirilmesi.

2- Uluslararası bir müzik aletleri sergisi.

3- Video kasetlerinin yapılması (çocuk folkloruyla ilgili).

### Geleneklerin Sürdürülmesi ile ilgili Yasa Projesi

Bu yıl içinde hazırladığımız bir yasa projesini tüm dernek ve kuruluşlara ulaştırarak onaylanmasını istedik. Bu projeyi gerekli onayı aldıktan sonra yasalaşması için gerekli çalışmalarını başlatacağız. Yasa projesi şöyledir:

"Bu yasada imzası bulunan dernek ve kuruluşlar aşağıda belirtilen,

1- Geleneklerin devamı, eğitim ve halk kültüründen yana hiçbir ticari ve kâr amacı gütmeksizin çalışacaklarına,

2- Dil, dialekt, şarkı, müzik, dans, araç-gereç ve bilhassa ait oldukları etnik gurubun ortak değerleri hakkında araştırmalar yapacaklarına; onların devamını, tekrar yaşatılmasını, yeniden derlenmesini ve yorumlanmasını, otantik özelliklerine saygı duyularak halka sunulmalarını,

3- Geleneklerin doğal gelişimini engelleyecek durumlardan sakınılmasını,

4- Daha göz alıcı bir folklor sunmak amacıyla sahip olunan ortak değerlere yabancı unsurların sokulmamasını,

5- Kostüm ve koreografik çalışmaların daha göz alıcı olacakları düşüncesiyle stilize edilmemelerini,

6- Grup ve kişiler arasında geleneksel yarışmalar dışında, başka yarışmaların düzenlenmemesi için söz verir, angaje olurlar."

Yasanın kurallarına uyulmaması durumunda, bu yasada imzası bulunanlar, onları bu doğrultuda çalışmaya iten nedenleri halka açıklamak zorundadırlar.

İmzası bulunan her derneğin bir temsilcisinden oluşan bir komisyon bu yasanın amaç içeriğini belirlemekle görevlidir.

Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim.

# Araştırma..Araştırma..Araştırma..Araştırma..

## Halk Yapı Sanatından bir Örnek...

# SİNDE

HAS-DER

Araştırma - İnceleme Ekibi

### KISA TARİHCESİ

Mağusa kazasına bağlı Sinde (Inönü) köyü, Lefkoşa-Mağusa ana yolundan güneye sapan tali bir yolla varılan yaklaşık 1000 nüfuslu küçük bir yerleşim birimidir. Köyün çok eskilere dayanan bir geçmişi olduğu çevresini kaplayan açıktaki antik mezarlar ile yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Yazılı kaynaklara göre, köyün kuzey batısındaki yaklaşık 10 tonluk taşlarla çevrili 2 alanın M.Ö 1600-1050 yılları arasına tarihlenen Mikenlere ait bir Akropol olduğu tahmin edilmektedir. (1) Köyün değişik kesimlerinde antik mezarlardan değişik tip çanak çömlek bulunduğu köylüler tarafından ifade edildiğinden burasının asırlar boyunca sürekli iskân görüldüğü söylenebilir.

1936 yılı itibarıyla küçük bir Türk köyü olarak kayıtlara geçen bu köyün Orta Çağlarda bir Hıristiyan köyü olduğu ve burada St. Therapon'a (2) ait bir kült yeri ile bir kilise bulunduğu ifade edilmektedir. Bu bilgilere paralel olarak köylülerin ifadelerinden şimdiki caminin bir kilisenin kalıntıları üzerine yapılmış olduğu öğrenilmiştir.

Yine, Kıbrıs'taki Lüzinyan dönemini (M.S. 1192-1489) konu alan bir olayın bu köyde geçtiği yazılı kaynaklardan öğrenilmektedir. (3) Bu kaynakta, Lefkoşa'yı yağmalayıp kaçan 500 Cenevizlinin emin bir yer olması nedeniyle Sinde'yi dinlenme yeri olarak kullandıkları, yağmalama sırasında ganimetleri arabalara yerleştirmek için bazı Kıbrıs-

**Fatma AVNİ**  
**Gül ÖZTEK**  
**Dudu AZIZOĞLU**  
**Derviş ÇOMUNOĞLU**  
**Tuncer BAĞIŞKAN**  
**Ertan ÖZTEK**

lıları esir aldıkları, yağma sırasında çok sayıda altın, gümüş, kıymetli taş, para ve kıymetli şark kumaşları ile elbiseler ganimet ettikleri, esir olarak alınan bir Kıbrıslı çocuğun kaçarak Girne Kalesinin sorumlusu James De Lusignan'a durumu bildirdiği ve 500 askerle Sinde'deki Cenevizlilere hücum edilerek 6 kişinin dışındaki tüm Cenevizlilerin burda öldürüldüğü kayıtlıdır.

Köyde yaptığımız söyleşilerde, eskiden gece yatmak için hanaylara portatif merdivenlerle çıkıldığı ve hanaya çıkılınca portatif merdivenlerin yukarı çekildiği öğrenilmiştir. Kökeni Neolitik Çağa dayanan bu uygulamanın daha ziyade yırtıcı hayvanlara ve düş-

- (1) Rupert Gunnis, Historic Cyprus, Nicosia-Cyprus, 1973, s.425-426
- (2) St. Therapon'un M.S 649(647) yılında başlayan arap akınları sırasında öldürülen yerli bir aziz olduğu ve Türkler tarafından "Türabi Dede" olarak bilindiği söylenmektedir. (Türbesi Larnaka'nın girişindeki Türabi Tekkesi'ndedir)
- (3) Rupert Gunnis, aynı eser, s.426; Leontios Makhairas, Chronicle, Oxford, 1932, s.43



İç Avlulu ev tipi

manlara karşı bir korunma yöntemi olduğu savlandığından, bunun bir gelecek olarak Sinde köyünde de bir süreklilik göstererek yakın geçmişimize kadar geldiği düşünülebilir.

#### KÖYE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Köyde karşılıklı görüşme yoluyla sağladığımız bilgilerden, köyün XIX. y.y. sonu ile XX. y.y'a ait çehresini kısmen de olsa algılamamız mümkün olabilmektedir.

Sinde eskiden beri geçimini daha ziyade reñçberlik, bahçecilik, hayvancılık, mevsim işçiliği ve yapıcı ustacılığıyla temin eden bir köy görünümündedir. Eskiden köyün kadınları Prasyo'ya (Dörtöyol) pamuk toplamaya, Lysi'de (Akdoğan) patates ve havuç ekip sökmeye giderlerdi. Yine köyün kadınları tarlalarda demet bağlarlar, tarım işçilerine su taşırlar, pamukla yün karışımından iplik iğirip tezgâhta bez dokurlar, dut ağacı bol olduğundan ipek böceği beslerler ve bahçelere pamuk ekip bunları yine kendileri toplarlardı. Toplanan pamukların çekirdekleri Vadili ve Lysi köylerine götürülüp makinelerde çıkartılırdı.

Eskiden geçimlerinin büyük bir bölümünü bahçecilikle sağlayan köylüler, su kuyularındaki suların kurumasıyla bahçecilikten vazgeçmek zorunda kalmışlar.

Köyde yetişen yapıcı ustaları ile inşaat işçileri, eskiden köydeki ve diğer çevre köylerindeki inşaatlarda çalışırken, şimdilerde kasabalarda çalışmayı tercih ettikleri öğrenilmektedir.

Eskiden köyün ana yolu Vadili, Dörtöyol (Prastio) ve Kukla (Köprü)' ya ulaşımı sağlardı. Bu yol, köyün girişindeki bir çukurluktan sağlanan Havara toprakla yapılmıştı. Eski dönemlerde, arabalar olmadığından, yük taşımacılığını hayvanlar ve hayvan arabaları yapmakta idi. İnsanlar da, yaya veya hayvanlar ile seyahat etmekte idiler. Bundan dolayı köy yolları dar ve mülkiyet durumuna göre plansız olarak oluştuğundan düzensizdi. Bu yollar eskiden, geceleri, Evkaf tarafından görevlendirilen ve parası yine Evkaf tarafından ödenen fencerciler tarafından aydınlatılır; bu amaçla sokak başlarına fener asılırdı.



Arazisi hayırsever bir vatandaş tarafından bağışlanan mezarlık uzun zamandan beri kullanılmış olmasına karşın dolmamıştır. Mezarlığın dolmama nedeni, ölüm oranının düşüklüğüne ve ölenlerin çoğunun Lefkoşa mezarlığına defnedilmesine yorumlanmaktadır.

Diğer Türk köylerinde olduğu gibi bu köyde de oğlan çocuklara miras daha fazla düşmekteydi. Bölüşülecek olan mal eğer bir tarla ise, ailenin kız ile oğlan çocukları eşit pay alırlardı. Ancak bölüşülecek olan bir ev ise "2 mertek oğlana" ve "1 mertek" kız çocuğuna düşerdi. Bir evin erkeği ölünce karısına 1 mertek ve çocuklarına ise 4 mertek pay düşerdi. Evlerin miras yolu ile bu şekilde bölünmesi, konut yapılarının karmaşıklığını artırmakta idi.

### EV ÖZELLİKLERİ

Sinde köyündeki evlerde gündelik ve yatma odalarından ayrı olarak samanlık, ambar (mağza), aşevi, hamam, ahır gibi yapıların bulunduğu görülmektedir. Yeni evlenecek fakirler 5-10 merteklik tek odalı küçük evler yaparak bunların içine sokulurlarken, zengin kişilerin bu odayı büyük yaptıkları, evin ek oda sayısını artırdıkları gözlemlenmektedir.

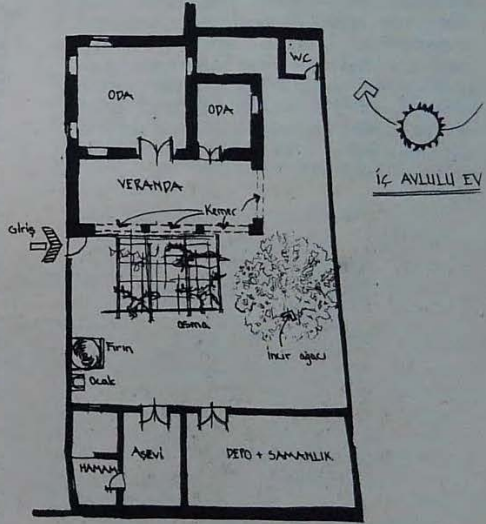
Evini incelediğimiz Hasan Razi'nin evi, biri büyük ve diğeri küçük olmak üzere iki odalıydı. Yazın büyük odada aile büyükleri, küçük odada ise çocuklar yatırdı. Kışta küçük odaya aile büyükleri ve büyük odaya ise çocuklar taşınırdı.

### İÇ AVLULU EV

İçavlılu ev tipi köyün özelliğini oluşturmaktadır. Evlerin damları ya Karadam (düz topraklı dam) veya kiremitlidir. Evin yoldan uzak, evin arka hududuna yapılması tercih edilmektedir. Eskiden kadın kaçırma olaylarına sıkça rastlandığından, kadınların yol kenarında oturmaktan korktukları söylenmektedir.

Arsanın

arka hududuna yapılan evlerin etrafı yüksek duvarlarla veya "FRAM!" denen çaltıdan yapılmış duvarlarla çevrilmekteydi. Eğer ev yapılacak tarla yoldan içerde ise, ev bu tarlanın hududuna yapılıp ve yola bir geçit açılırdı ki bu daha ziyade çıkmaz bir sokağa benzerdi. Sinde köyünde evlerin arkasının poyraza (kuzeye) verilmesi adetti. Çünkü poyraz soğuğu çekilmezdi. Evlerin yüzü melteme; gündoğuya veya kibleye taraf bakardı. Böylece güneşten de yararlanılmış olurdu. Bazen arazinin şekline uygun olarak evlerin istikametinde değişiklikler de yapılabilirdi. Ancak yine de mutlak surette evin arkasının



İç avlılu ev

Evin poyraza bakmasının bir kaide olduğu ifade edilmektedir. Mesarya'nın birçok köyünde görülen sarıtaştan yapılmış sündürmeli evlere Sinde köyünde de rastlanmaktadır. Sündürmelerin kemerli olanları yaklaşık 10 ayak genişliğindedir. Burasının yazın misafirlerin oturduğu, yemeklerin yendiği, düğünlerin yapıldığı, evin hava aldığı ve yazın evi güneşten koruyan, kışın ise güneşlenme olanağı sağlayan bir yer olduğu söylenmektedir.

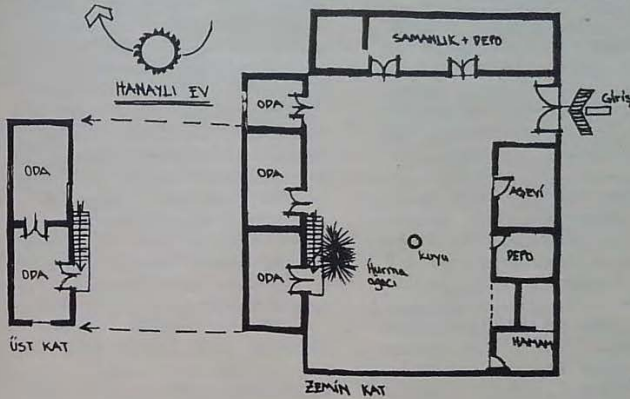
Südüürmenin kemerleri yapılıncaya, kemer şeklinin tam olabilmesi için taşlar MARTELLI denen aletle düzeltilir, sütun başlıklarına tahta modellerdeki süsler çizilip kazınır ve kolonların üzerine evin bitim tarihi de kazınarak yazılırdı. Yine aynı şekilde bazen sündürme merteklerine evin bitim veya evin sıva tarihi de yazılırdı. Sündürme kemerlerinin ortasına evin aydınlatılması için üzerine fener asılmaya yarayan halka şeklinde demirlerin monte edilmesi adetti. Fenere bağlanan ipler bu halkadan geçirilmekte ve fenerin alçaklığı veya yüksekliği iple ayar edilmekteydi.



Hasan Razi ustanın evi



Hasan Razi ustanın evi



Hanaylı ev

### HANAYLI EV

Sinde köyünde diğer bir ev çeşidi de hanaylı evlerdi. Üst katlar daha havalı olduğundan hanaylı evler tercih edilirdi. Hanaylar arzuya göre misafir odası, karı kocanın yatak odası veya istenilen başka amaçlarla kullanılabilirdi. Hanaylara çıkışlar evin dışına yapılan ahşap merdivenlerle olurdu. Eğer merdiven ayakları içten yapılacaksa evin bir bölümü eksik yapılır ve merdiven ayakları buraya yapılırdı. Merdiven ayakları yapılırken bir sicim çekilir ve bu sicime göre yapılırdı. Bazı hanaylara sabit merdiven yerine portatif merdivenler de konurdu. Bu tür hanaylara sadece yatmadan yatmaya çıkılır ve çıkılınca portatif merdiven odaya çekilirdi.

Sinde evleri genellikle kerpiç, taş ve sarı kesme taştan inşa edilmiştir. Ancak sarı taşlar sadece sündürme ile odalardaki kemerlerin yapımında kullanılırdı. Evlerin büyük bir bölümü kerpiçten inşa edildiğinden evlerin ısıtılmasına gerek duyulmazdı. Çünkü bu tür evler yazın serin, kışın ise sıcak olurdu. Ayrıca ovalarda ve antik mezarlarda

çok taş bulunduğundan bu taşlar da toplanarak taştan evler yapılırdı. Eğer kullanılacak taşlar bir mezardan temin edilecekse, mezarların iç kısmındaki taşların hepsi temizlenir ve bunlarla ev inşa edilirdi.

### YAPICI USTALARI VE ALETLERİ

Köyün en yaşlılarından olan ve köydeki evlerin yarısını yapan yapıcı ustası Hasan Razi bu mesleği babası Mulla İbrahim'den, babası ise Pirgali (Pirhan) AGREŞİ ile Pirasyo'lu (Dörtüol) ZİNZİLLİ (DİNDİNLİ) isimli Rum yapıcı ustalarından öğrenmiş. Ayrıca köyün eski Türk yapıcı ustalarının Paşaköylü HRİSTO ile Lysi'li ANDREAS isimli Rumların yanında çalışarak yapıcı ustası oldukları söylenmektedir. Eskiden Agresi ile Pirasyolu iki Rum yapıcı ustası köye gelip ev yaparlarken bu mesleği yanlarında çalıştırdıkları Sindelilere de öğretmişler ve bu mesleği öğrenen köylüler bunu evlatlarına da öğreterek mesleği şimdiye kadar yaşatmışlardır. Şimdilerde köyün inşaat ustaları "şeherde" (Lefkoşa'da) usta olarak çalışmaktaymış.

Bir kişinin yapıcı ustası olabilmesi

için bir ustanın yanında ilkin çamur ve kerpiç taşıması gerekiyormuş. Eskiden ustalar, sanat öğrenmeye giden kişilere ya hiç veya az para verirlirmiş. Bu nedenle "Kafası olanlar" veya "kafası çalışanlar" işi takip ederler ve ustanın da yardımıyla bu sanatı erken bir zamanda öğrenirlermiş. Eskiden bir evin yapılması için bir usta ile iki yardımcıya ihtiyaç varmış. Usta duvarı örer ve iki yardımcıdan biri çamur, diğeri ise kerpiç taşırmış. O zaman ustalara 1 şilin, yardımcılarına ise 1/2 şilin yevmiye verilirmiş. Ev yapımı ücretli (yevmiye karşılığı) olduğu için inşaatta çalışan usta ile yardımcıların ev sahibi tarafından yedirilmesi zorunlu değilmiş. Bu nedenle inşaatta çalışanlar yemeklerini birlikte getirip paydos saatlerinde orda yerlermiş.

Köyde kuyuculuk, taşçılık ve kerpiçcilik mesleği benimsenmiş, bu nedenle bu meslekleri bilen kişiler yetişmiştir. Evlerin kemerlerinde kullanılan sarı taşlar, köyün girişindeki "Zeytin Tepesi" denen hali araziden, köyün taşçıları olarak bilinen Hasan Çoban Mulla ile Mustafa Yusuf tarafından kesilmekteydi. Kesilen taşların arabası eskiden 4 1/2-5 şiline satılmış. Kerpiç kesen kişilerin arasında Sadık Ağa ile Kara Hasan (?) bulunmaktaydı. Kerpiççi Sadık Ağa ile yapıcı ustası Hasan Razi 50 yıl birlikte bu işleri sürdürmüşler.

Yakın geçmişimizde yapıcı ustaları inşaat aleti olarak mistiri, martelli (bir tarafı keskin ve diğer tarafı sivri veya topak), köşe demiri (Vadili'de isimleri Andrea olan iki demirci tarafından yapılmış), sicim, Gurdella (metre), kerpiç galıbı, kerpiç çamurunun düzeltildiği saplı tahta, gusbo, kürek, lenger, çapa ve su terazisi kullanırlardı.

### EVİN YAPIMI

Sinde köyünde evin oğlan tarafından yapılması adetti. Evlenme çağına gelen oğlanın ailesi önce evi yapar ve ondan

sonra kız istetmeye giderdi. Sinde köyü düğünlerinin en ilginç yanı, 8 gün süren düğünlerdeki masrafın köylüler tarafından karşılanmasıydı. Köylülerin ifadelerine göre "evlenecek olanlar ceblerinden bir kuruş para bile harcamazlardı.". Köylülerin kimisi evlerinden düğün için pişmemiş yemek getirmekle ve kimisiyse düğün giderlerine maddi yardım yapmak suretiyle düğünün yapılmasını sağlardı.

Genellikle evler kerpiçten yapıldığı için kesilen kerpiçlerin kuruyabilmesi için evin yaz mevsiminde veya Eylül ayında yapılması uygun görülürdü.

Köylüler maddi güçleri oranında ilkin tek odalı büyük veya küçük evler yaparlar ve daha sonra ihtiyaca göre eklentilerle bunu daha da büyütürlerdi. Köyde herkesin arazisi olduğu için hali arazilerin arsa amaçlarıyla kullanılmasına gerek duyulmadığı ifade edilmekte ise de, eski zamanlarda sadece köyün sorumlusu ve köyde "Gıral gadar hükmü" olduğu ifade edilen Muhtardan izin almakla hali arazilere de inşaat yapılabilmekteydi. Ancak yine de, yukarda söylendiği gibi herkesin kendi arazisi olduğundan köyün toprak sorunu yoktu. Köyün taşınmaz mallarını ellerinde bulunduranlar bunlara ya miras yoluyla veya satış yoluyla veya "sigotra" denen açık artırma yoluyla sahip olmuşlardı. Sigotra; borcunu ödeyemeyen kişilerin açık artırımla vekaletle verdikleri mallarının satılmasıydı. Yılların ard arda kurak geçmesiyle bu tür olayların Mesarga'da yaşandığı ve Sinde'de de bu kuraklıkların acılarının çekildiği öğrenilmektedir. Eskiden sigotra'ya çıkan taşınmaz bir malı en son artırma yetkisine mal sahibi veya onun oğlu sahipmiş. Bu adet kişilerin birbirlerine olan saygılarından kaynaklandığı düşünülebilir.

Çok eskiden ev yapılacağında plan çıkartma sözkonusu değildi. İsteyen istediği yere veya en uygun gördüğü bir yere evini inşa ederdi. Evin nereye yapılacağı konusunda karar yetkisi ev

sahibi ile ustaya aitti. Evin yapılmasına karar verildiği zaman, evi yapacak ustalarla, kerpiç kesenlerle ve taş çıkartanla anlaşma yapıldı. Eğer evin bir ustaya yaptırılması uygun görülürse bir ustayla anlaşma yapıp tüm yetkiler bu ustaya verilir. Evler ustalara GABAL yaptırıldığı gibi gündelik veya haftalık esaslarına göre de yaptırılırdı. Bazen bir evi yapmak için usta belli bir para talep eder ve ev bitince anlaşmaya göre anlaşılın miktar tutarındaki para ustaya ödenirdi. Bu usule "kökten başlama" denirdi. Eğer usta gündelikci veya haftalıkçı tutulmuş ise, ustayla yapılan anlaşma gereği parası günlük veya haftalık ödenirdi.

Sinde köyündeki ustalar kerpiç kesme işine karışmazdı. Çünkü kerpiç kesen ustalar ayrıydı. Mesela köyedeki Sadık Ağa ile Kara Hasan köyün kerpiç kesen ustalarıydı. Ev sahibi isterse kerpincini kendisi keser veya bir kerpiçciyle anlaşarak ona kestirtirdi. Bazen bu anlaşma işini usta da yapardı. Eskiden kerpiçler kırmızı topraktan yapılırdı. Ancak daha sonra beyaz topraktan yapılan kerpincin çok daha sağlam olduğunun farkına varılması üzerine beyaz topraktan kerpiç yapılma-ya başlanmıştır. Sadece kerpiç yapımına gelişmediği için kesinlikle "gonno toprağı" kullanılmazdı. Eskiden kerpiç kesmek için gerekli kırmızı toprak "Eski Mezarlık Mevkii"nden alınır ve tarlanın sahibine de toprak alımı için birkaç kuruş verilir. Beyaz toprak ise köyün doğusundaki ÇORAPLIK MEVKİİ'ndeki çukur yerden alınır. Burada gölet olduğu ve içinde su bulunduğu için isteyen kerpincini burada keser, isteyen ise toprağı evinin yanına taşıyıp orada keser veya kestirtirdi. Kerpiç iki kişi tarafından kesilir. Biri çamur taşıyıcı, diğeri ise çamuru galıba yayıcısıydı. Kerpiç için kullanılacak çamur bir gün önceden, ikindiden sonra veya akşam üzeri hazırlanırdı. Çamur, 5 lenger toprağı 1 lenger

saman oranında hazırlanırdı. Saman ne kadar çok konursa, kerpiç de o oranda daha sağlam olurdu. Çok eskiden bu oran göz kararıyla yapılmış. Kerpiç çamuru inşaatta kullanılan çamurdan biraz daha sert olurdu. Ertesi gün sabahın 1 1/2 x 1 ayak ebadındaki iki kalıpla kesme işlemine başlanırdı. Kalıba dökülen çamur bir malayla düzeltilirdi. Kerpiçler 5 günde kururdu. 20 x 10 metre ebadındaki çift odalı yüksek bir ev için yaklaşık 3500 adet kerpiç yeterliydi. Eğer daha büyük bir ev yapılacaksa 4000-5000 adet kerpiç gerekirdi.

Bir yandan kerpiçler kesilirken diğer yandan evin yapılacağı arazi de çapalarla düzeltilirdi. Sonra, ev sahibinin ustaya tarif ettiği gibi evin köşelerine "köşe demiri" yardımıyla kazıklar çakılıp bunların aralarına sicim gerilirdi. Ölçüler "GURDELLA" veya "METRO" denen uzunluk ölçü aletiyle alınır. Evin dış hatları belirlendikten sonra evin iç odaları da aynı şekilde belirlenirdi. Daha sonra kerpiçlerin ebadında ve 1 1/2 ayak derinliğinde kanal şeklinde temeller kazılırdı. Eğer arazi kayalık ise temel kazılmazdı. Temellerin kazılması bitince temelin içinde bir horoz kesilirdi. Ancak çok eskiden bu adet köyde yokmuş. Temel çukurları samanlı çamur ve moloz taşlarla doldurulurdu.

Temeller doldurulunca bağlantı kirişlerine sıra gelirdi. Bağlantı kirişleri kerpiçlerin genişliğinde ve pencere altına gelecek şekilde yükseltilirdi. Bağlantı kirişleri yapılırken önce karşılıklı köşeler iki karış yükseklikte yapıp aralarına sicim gerilirdi. Köşelerin düzgün olması için köşe demiri kullanılırdı. Daha sonra sicim boyunca taşlar sıralanırdı. Taşlar saman ile toprak karışımı çamurla tutturulurdu. Arada boş kalan yerler ise "feelik" denen küçük taşlarla doldurulurdu. Eğer arazi engemeliyse ya temeller açılmadan (kazılmadan) önce arazi seviyesi düzeltilir veya iğim doğrul-

tusunda bağlantı kirişi daha yüksek yapılarak düz bir satıh elde edilirdi. Bağlantı kirişinin taştan yapılma nedeni kerpicin rutubet almaması ve akan sulardan aşınmaması içindir. Eğer bağlantı kirişi taştan yapılmayıp kerpiç doğrudan temel üzerine oturtulursa, evin rutubetli olacağı ve yağın veya akan yağmur sularından kerpicin aşınıp evin zamanla çökeceği ifade edilmiştir.

Bağlantı kirişi tamamlanan bir ev birçok 20 gün içinde bitirilirdi. Bazen ustalar kahvehanelerde kerpiç oturma konusunda iddiaya tutuşurlardı. Bir seferinde köy ustası Hasan Razi usta iddia üzerine bir günde 1600 adet kerpiçi bir günde oturtmak suretiyle köydeki bir günde oturtulan kerpiç rekorunu kırdığını yine kendisi söylemiştir.

Kerpiç duvar inşa edilirken kerpicin dar tarafları enine konduğundan (bir ucu evin içine ve diğer ucu evin dışına bakar şekilde) duvarların kalınlığı 1 1/2 x 2 ayak olurdu. Temelleri taş olan kerpiç duvarların kesinlikle depremlerden etkilenmediği söylenirdi.

Duvar inşa edilirken ilkin evin köşeleri 5 kerpiç yüksekliğinde (1 ayak) merdiven şeklinde bağlantılı olarak yapılır ve iki köşe arasına sicim çekilirdi. Daha sonra üste gelen kerpiç bir alttaki iki kerpicin birleştiği kısmı eşit olarak örtecek şekilde üzerine konurdu. Böyle yapılmakla kerpiçler bağlantılı bir şekilde oturtulmuş olurdu. Kerpiçler birbirine oturtulurken ara yerlerine kerpiç çamurundan biraz daha yumuşak hazırlanmış çamur konurdu. Bu çamur duvar üzerine lengerle dökülürdü. Eskiden iskele (iskoloşa) olmadığından duvarı ören ustalar duvarın üzerinde çalışırlardı.

Kapı ve pencere boşluklarının üzerine önce düzgün tahta ve onların da üzerine 3 adet ağaç mertek konurdu. Tahtaların konma nedeni kapı ve pencerelerin üst kısımlarının düzgün görünmesi içindir. Kapı ve pencere genişliği 3 1/2 ayak olur ve bunların üzerlerine ise 4 1/2 ayak uzunluğunda mertekler konurdu. Fazla kısımlar duvar içinde kalırdı. Genellikle kapı yükseklikleri 2 metre (6 1/2 ayak) olur ve kapıyla



Hasan Razi usta

pencere aynı hizaya gelirdi. Fazla tahta gittiği için büyük (geniş) pencere yapmaktan kaçınılırdı. Mertekler konduktan sonra duvar çatıya kadar yeniden örülürdü. Burda en önemli husus, evin içi ile evin önündeki sündürmede sarı taştan yapılacak kemerlerdi. Kemerlerin yapılabilmesi için öncelikle bir kalıp hazırlanırdı. İlkın kemer yapılacak yerin ipe ölçüsü alınıp bunun tam ortası bulunurdu. Ortaya bir kemiş ve iki kenara ise birer kemiş koyup bunlar ortada birleştirilir, üzerlerine ise yuvarlak şekilde (kemer) tahtalar çakılıp kalıp elde edilirdi. Sonra taşlar bu kalıba degecek şekilde örülerek kemer elde edilirdi.

Daha sonra evin damına sıra gelirdi. Evin çatısı yağmur suyunun kolay akması için eğimli veya makas çatı yapılırdı. Köyde merteklik ağaç olmadığı için mertekler dağa gidip kaçak olarak odun kesen bir kişiden tanesi bir şiline satın alınırdu. Bu mertekler evin duvarlarından kemere gelecek şekilde biraz eğimli olarak uzatılır ve bunların her birinin arasına aynı istikamette birer kemiş konurdu. Dama kemiş bağlama İMECE usulüyle yapılırdı. Kemişlerin bağlanacağı gün köyün kadınları ile erkekleri yardıma gelirlerdi. İki mertek arasında aynı istikamette uzatılan kemişlerin yanına birer kişi otururdu ki bunlar genellikle 5 kişi olurdu. Bir kişi aşağıdaki kemişleri demetle yukarı uzatır ve diğer bir kişi de bunları bağlayıcılara ikişer ikişer verirdi. Bunlar evin saçaklığından ortaya doğru dik uzatılan kemişler üzerine yatay olarak bağlanırdı. Bağlama işlemi bitince, kemişlerin üzerine konacak çamurun aşağıya akmaması için kemiş yaprakları ve maja konurdu. Bunların üzerine fazla samanlı çamur dökülüp sıvanırdı. Kenardaki saçaklık kısımları mermer konarak biraz yükseltilir ve dama akan suyun yere akmasını sağlamak için 4 parmak kadar altına 1/2 ayak uzunluğunda "saksı oluk" konurdu.

Bunlar cörten görevi görürlerdi. Saksı oluklar zaman süreci içerisinde kırıldıkça bunların yerine V şekilli "teneke oluk" veya "oluklu kiremit" konurdu. Saksı oluklar Maraş'ta yapılmakta olup bir tarafı geniş ve diğer tarafı dardı. Su dar olan taraftan yere dökülürdü. Eğer dama kiremit konacaksa evin damına az çamur konur ve dam oluksuz yapılırdı. Bu çamurun üzerine ise oluklu kiremitler sıralanırdı. 1920-1922 yıllarında oluklu kiremitleri Paşa Köylü YORGO isimli bir Rum yapar ve bunların 1000 tanesini 7 şiline satardı. Bu fiyat o zaman için "çok ucuz" sayılırdı.

Sinde köyündeki düz toprak damlar bulgur kurutulan ve gece üzerlerinde yatılan yerlerdi. Yaz aylarında daamlarda yatıldığı gibi avluya çıkartılan yataklarda da yatılırdı.

Evin çatısı kapandıktan sonra sıra zeminin döşenmesine, sıvanmasına, ahşap ile demir işlerinin yapılmasına ve boyanmasına gelirdi.

1920-1924 yılları itibarıyla Sindeli Halil Usta, Moralı Çaklı Usta ve Vadilili bazı Türk ve Rumların bu bölgede marangozluk yaptıkları öğrenilmektedir. Eskiden marangozların dükkanları yoktu. Bir evin ahşap işlerini yapmak için ev sahibiyle anlaştıklarında tahtaları "Şeherden" (Lefkoşa'dan) satın alırlar ve atölyelerini inşa edilecek evde kurarlardı. Öncelikle kapı ve pencerelerin kasaları; duvarlara konan ve adına FAGGO denen tahtalar üzerine monte edilip duvarlar alçıyla sıvanırdı. Alçılar Arçöz köyündeki ocakları çalıştıran bir Rumdan alınırdu. Alçı taşları ocaklardan çıkarılır ve fırınlarda pişirildikten sonra makinelerde öğütülerek sıva yapmaya elverişli hale getirilirdi.

Pencereler düz veya parmaklıklı kanatlar şeklinde düşünülmekeydi. Kapı ve pencerelere konacak olan demir "GANGARLAR" (kapı ve pencerelerin kasalara takılması için duvar ile kapı ve pencerelere çakılan demirler), kapı elleri gibi demir kısımları

Vadili'de oturan ve isimleri Andrea olan iki demirciye yaptırılırdı. Evlerin, halkalı kapı ellerinin yanyana getirilmesi ve bunların "Dakma kilit" denen kilitlerle emniyet altına alınması adetti. Kapı mandalları ahşaptandı. Bunlar kapı geçidinin üst kısmına monte edilen damaklı tahtalardı. Kapının açılması istenmesi halinde kapı eline ipe bağlı olan "Mandal Tahtası" denen tahta ile mandala tokanılır ve kapı böylece açılmış olurdu. Evin bazı kapı çevreveleri kazanmak suretiyle bezemekteldi ki bu da fazla parayı gerektirdiğinden çok kez tercih edilmezdi.

Evlerin tabanı plaka mermer veya toplama taşlarla döşenirdi. Eğer ev plaka mermerle döşenecekse, mermerler Pile'den getirilirdi. Eskiden bu mermerler kerpiç çamuruyla oturtulurken daha sonra kireç, kum ve su karışımı çamurla oturtulmaya başlanmıştır. Eğer evin tabanı toplama taşla döşenecekse, çevreden toplanan "topak taşlar" aynı hizaya gelecek şekilde yere dizilir ve aralarına orta kıvamda hazırlanan alçı dökülürdü. Alçı mistiriyle düzeltilirdi. Bu türde yapılan zemin çok sağlam olurdu.

En sonunda evin kapı ve pencerelerinin boyanmasına sıra gelirdi ki boya olarak en çok yeşil, mavi ve kahverengi renkler tercih edilirdi.

### AŞEVİ (MUTFAK)

Sinde köyünde aşevi, avlunun bir ucunda ve evden ayrı olarak düşünölen tek odalı küçük bir yapıydı. Duvarları kerpiç yapıldı ve damı ise sırasıyla mertek, ilgin dalları (bunlar ahır ile samanlıklara da konurdu) ve çamurla örtöldü. Burası yemeklerin pişirildiği, evin çamaşırlarının yıkandığı bir yerdi. Aşevilerin değişmez demirbaşı arasında ocak, kazan, tekne, Trabaz (masa), tekne, senit, kapkacak ve duvar dolapları vardı. Ocak sabit olmayan 2 veya 4 taşla yapıldı. Ocak taşları yemek tenceresine veya büyük çamaşır kazanına göre ayarlanırdı. Ocak mutfak içerisinde

olduğundan aşevin duvarları kararmaktaydı. Mermer tekneler (GURNA) Arçoz'daki taş ocaklarında imal edilirdi. Tekneler yuvarlak olup suyun boşaltılması için dibinde bir deliği bulunurdu. Teknelerde kapkacak ile evin çamaşırını yıkandığı gibi, evinde hamamı olmayanlar da bunun içinde yıkanılırdı. Tekneler daima göbek hizasına gelecek şekilde duvara monte edilirdi.

Duvarlarda, üzerlerine kap kakağın konduğu raflar bulunurdu. Bu raflar, duvara çakılan kazıklar üzerine yassı tahtalar konmak suretiyle yapıldı. Yemekler mutfakta pişirilmesine karşın, mutfağın küçük olması nedeniyle yemekler stayla sündürmeye veya büyük odaya taşınarak Trabaz üzerinde de yenirdi.

### HAMAM

Birçok köylerde insanlar mutfaklarda, küplerde veya evin en uygun bir odasında yıkanmalarına karşın, Sinde köyünde özel olarak yapılan alttan yanma küçük hamamlarda yıkanılırdı. Evinin inceleme olanağı bulduğumuz Hasan Razi ustanın hamamı, mutfağa bitişik olup Soyunma (soğukluk) ve sıcaklık olmak üzere iki küçük odadan ibarettir. Mutfağın ucundaki küçük bir kapıdan küçük olan bir odaya girilmektedir. Burası soyunma ve giyinme yeri olarak kullanılırdı. Kirli çamaşırlar burdaki bir köfün içine atılır, evin hanımı da bu kirlileri burdan alarak mutfaktaki mermer teknede yıkardı. Yıkanmak için bu odada soyunan insanlar küçük kapısı olan ve alttan ısıtılan sıcaklık bölümüne girerlerdi. Bu tip yapılarda küçük kapıların yapılma nedeni sağlanan sıcaklığın oda dışına çıkmasını önlemek içindi. Hamam odasının döşemesi mermerdendir. Burası alttan yanma olduğu için ısınan mermerden ayakların yanmaması için yere yassı tahtalar konur ve bir tokmak üzerine oturulup yıkanılırdı. Duvarın bir ucunda bir kazan ve onun da yanında ısıtma suyunun konduğu bir tencere vardı. Kazana dököler su, ağı aşeviye





Kaynak kişilerle söyleşi

bakan ocağın yakılmasıyla (külhan) ısınır, bu arada altı boş olan hamam odası da ısınmış olurdu. Aşeviden yakılan hamam ocağının üst başında iki delikli bir baca boşluğu ve yan duvarında ise mutfağın dışına açılan küçük bir pencere vardır. Bu pencerenin açılmasıyla ocaktan çıkan duman bacadan dışarıya çıkardı ki bu pencere havalandırma görevi görmekteydi. Hamamların damı kubbeli veya düz olabilir. Hamamların kubbeli yapılmasıyla dış görünüşü güzelleştirdiği söylenmekte ise de bu uygulamanın daha ziyade hamamın sıcak kalması ve buharlaşan suyun tavanda su damlaları haline dönerek yağmur gibi yağmasının önlenmesi amacı ile yapılmakta idi.

#### MAĞZA (DEPO)

Sinde köyünde "Mağza" olarak bilinen arpa ve buğday gibi zahirenin korunduğu depolar esas evin dışında düşünülmekteydi. Genellikle bu yapılar aşevinin içinde veya aşevine bitişik yapılırdı ki bu yapılar ahıra yakın bir yerde de yapılması tercih edilirdi. İnceleme olanağını bulduğumuz bir evin deposu mutfağın bir köşesinde (ucunda) yer almaktaydı. Burda, duvarın içine, bir uçtan diğer uca mertekler

konur, üzerlerine kamış (veya ılıgın dalları) ile üzerine çamur döşenir ve yerden yaklaşık 1 metre yükseklikte bir musandra elde edilirdi. Bu musandranın altına burçaklar, üstüne ise, bir tarafına arpa ve diğer tarafına ise buğday depo edilirdi. Bu uygulama daha ziyade fakir evlerinde veya zahire stoku az olanlarda yapılırdı. Köyde tesbit ettiğimiz aynı sistemde yapılmış musandralı bir oda tamamen sarı taştan yapılmıştı. Dikdörtgen şekilli bu odanın iki dar tarafındaki musandralar yerden yaklaşık 3-4 metre yüksekliktedir. Musandra-ya çıkmak için duvara bitişik olarak sarı taştan yapılmış merdivenleri vardır. Bu şekildeki büyük depoların, geçimini ziraata dayandıran zengin ailelerin yapabildiğine inanılmaktadır.

#### SAMANLIK

Geçimini hayvancılıkla sağlayan köylülerin samanlıkları oldukça büyük ve damları ise oldukça yüksek olmaktadır. Bu samanlıkların havalandırma görevi gören tepe pencereleri haricinde pencereleri yoktu. Samanlar, damdaki "YUF DELİĞİ" veya "TEPE DELİĞİ" denen 4 delikten odaya döküldüğünden, dökülen samanın dışarıya taşmaması

için samanlığa pencere yapılmazdı. Torbalara konan samanlar merdivenle dama çıkılıp deliklerden samanlığa dökülürdü. Saman boşaltma işi bittikten sonra bu deliklerin üzerine taş plâka konup sıvanırdı. Saman alınacağında odanın kapısı aralanıp ihtiyaç oranında saman alınır ve kapı tekrar kapatılırdı.

Samanlık çok büyük olduğu için damın ortasına çok kalın bir kiriş konurdu. Kirişlerin çok eskiden Türkiye'den getirildiği, bunların hiç çürümediği ve çok sağlam oldukları belirtilmiştir.

#### AHIR

İnceleme olanağı bulunan ahırlar ince uzun bir odadan ibaretti. Duvarlarında "BARABAHNA" adı verilen öküz yalakları vardı.

#### KÜMES

Köy evlerinde tavuklar genellikle avluda (havlıda) dolaşırlardı. Bazen tavukların olduğu yerler framo veya telle çevrilerek hayvanların arzulanmayan yerlere girmeleri önlenir veya tavukların buraya doğurmaları sağlanırdı.

#### GÜVERCİNLİK

Köylerde güvercin besleme adeti Sinde köyünde de vardır. Ev inşa edilirken ev duvarlarının üst başına yapılan tepe pencereleri güvercinlerin yuvalanma yerleriydi. Bazen duvar inşa edilirken bazı yerlere kerpiç konmamak suretiyle güvercinler için boşluklar elde edilirdi. Eğer ev inşa edildikten sonra güvercin beslemeye karar verilirse, duvarın üst başına kazıklar çakılarak bunlara önu veya önu ile arkaları açık yuvarlak tenekeler geçirilirdi. Böylece güvercinlerin buralara yuvalanmaları sağlanmış olurdu.

#### ARILIK

Eskiden Sinde köyünde arıcılık da yapıldığı için kovanlar evin uzağındaki ve avlunun ucundaki bir yerde düşünülürdü. Herkes kovanlarını istedikleri şekilde yaparlardı.



Evin avlusuna giriş kapısı

#### LAZIMLIK (TUVALET)

Çok eskiden Sinde köyünde, diğer yerleşim birimlerinde olduğu gibi tuvalet odaları yoktu. Tuvalet ihtiyacı, avlunun veya avlunun dışındaki görünmeyen bir yerinde giderilirdi. Daha sonraları avlunun gerisine "LAZIMLIK" diye bilinen küçük tuvaletlerin yapıldığı görülmektedir. Önce 7-8 ayak derinliğinde bir kuyu kazılırdı. Bu kuyunun ağzı taşlarla örülür ve ortasında bir delik bırakılırdı. Kuyunun ağzını örmekte kullanılan taşların kuyu kazılırken meydana çıktığı söylenmektedir. Köyün kurulu olduğu bölge antik mezarlık alanı olduğundan, istemsiz her kuyudan antik mezarlara ait taşlar çıkmaktaymış. Kuyunun ağzı

örüldükten sonra deliğin iki yanına karşılıklı iki ayak taşı konurdu. Daha sonra yuvarlak veya kare şekilli, toplama taşlarla yapılan tuvalet inşa edilir, üzeri ise sırasıyla mertek, ilgin dalları ve çamur konarak örtülürdü. Tuvalet içinde taharet için bir su sakısı (testisi) ile duvara çakılı ahşap kazık üzerinde bir çapıt bulunduruldu. Bu çapıtlar kullanıldıktan sonra ya kuyuya atılır veya bir lengerde biriktirildikten sonra avlunun basılmayan bir yerinde yakılırdı.

### SU KUYULARI VE FIRINLAR

Sinde köyü evlerinde su kuyuları ile fırınlar avlunun demirbaşı gibiydiler. Su kuyusuz ve fırınsız bir ev düşünülmezdi.

Su kuyuları genellikle 12 ayak derinlikte açılırdı. Bu kuyulardan acı su sağlandığından, sadece "hayvanları suvarmak", "kapkacağı yıkamak" ve "yıkamak" amacıyla kullanılırdı. Bu kuyuları eskiden köyün kuyucusu rahmetlik Hasan Çoban Mulla ile Sermet isimli kişiler kazarmış. Köyün meydanında çeşme olmadığı için evlerin içme suyu ihtiyacı köyün civarındaki bahçelerdeki su kuyularından sağlanırdı. Bu bahçelere giden insanlar, testilerini ordan doldururlar ve bu suları eşeklerin sırtındaki köfünlere veya arabalara koyup evlerine taşırlardı.

Sinde köyünde "Altın Yanma" ve "İçten Yanma" olmak üzere iki türlü fırın yapılırdı. Bunlar muhtemelen kerpiçten tasarruf etmek için avlu duvarına bitişik inşa edilirdi. Ancak münferit olarak yapılanlar da vardı.

Altın yanan fırınlar için, 1 1/2 - 2 ayak yüksekliğinde içi boş bir temel yapılırdı. Bu temelın ön tarafı açık bırakılırdı. Burası ateşin yakılacağı yerdı. Bunun üzerine bir boydan diğer boya demirler könur ve üzerlerine fırının ebadına göre yapılan kerpiç bir plaka konurdu. Bu plaka şöyle yapılırdı: Dere toprağı iyice yoğrulup bir hafta süreyle su içinde bırakılırdı.

Sonra sudan avuç avuç alınan toprak yere vurulurdu. Bunun içine buğdayın veya samanın elenmesinden arta kalan "AHINI" denen tozu karıştırılırdı. Bu çamur el veya ayakla iyice yoğrulurdu. Sonra yere saman konup, bu çamur, fırının büyüklüğüne göre 3 parmak kalınlığında yuvarlak bir şekilde yere yayılır ve kurumaya bırakılırdı. Daha sonra bu pilaka fırının temeli üzerine konan demirlerin üzerine konurdu. Bunun üzeri ise, yukarı çıkıldıkça içeriye kaydırılan kerpiçlerle örülür ve üst kısım sivri olurdu. Fırının bu kısmındaki ağız, fırının ebadına göre yapılırdı. İnsanlar evin ihtiyacına cevap verebilecek oranda fırın yaparlardı. Bu fırınlar 10 ekmeğe 30 ekmeğe kadar alabilecek büyüklükte yapılırlardı. Fırının büyük veya küçük olması ailenin nüfusuna bağlıydı. Bu fırınlarda yakacak olarak, bahçelerden budanarak elde edilen dut ile servi ağaçlarının dalları veya odunuların dağdan kesip sattıkları odunlar kullanılırdı. Bu dallar önceden eve istif edilir ve ihtiyaç oranında yakılırdı. Eğer fırın alttan yanma ise, ateş, alttaki temel arasındaki boş bölüme yakılırdı.

### KAYNAK KİŞİLER

Adı : Hasan Razi  
Doğum : 1896  
Yer : Sinde  
İş : Yapıcı

Adı : Yusuf Mustafa Uzun  
Doğum : 1906  
Yer : Sinde  
İş : Rençber

Adı : Yaşar Razioğlu  
Doğum : 1928  
Yer : Sinde  
İş : Amele (ırgat)

## Bir Yabancı Gözüyle

# KIBRISLI TÜRKLER\*

Ahmet AN\*\*

### SUNUŞ

Bilebildiğimiz kadarıyla Kıbrıslı Türkleri konu alan ilk bilimsel yayın, İngiliz araştırmacı Charles Fraser Beckingham tarafından gerçekleştirilmiştir. 1955 yılında Kıbrıslı Rumlar, zamanın İngiliz sömürge yönetimine karşı silahlı mücadeleyi başlattığı zaman, dünyanın dikkati Kıbrıs adasına çevrilmişti. Tam da bu sıralarda Beckingham Kıbrıs'a gelmiş ve adada yaşayan Türk toplumunun yapısını incelemeye başlamıştı.

Sömürge ülkelerde başlayan milliyetçi hareketlere paralel olarak, o ülkeler üzerinde yapılan bilimsel araştırmalarda da önemli bir artış gözlemlendiği bilinmektedir. Bir tesadüf eseri olmayan bu araştırmalarda metropol ülkeler, kendi sömürgeci politikalarının hedeflerini gizlemeden açıkça belirtiyorlardı. En mükemmel İngilizce etnografik monografilerin, Fransızca "Coutumiers"lerin çoğu ve Adatrecht diye adlandırılan Hollandaca araştırmaların hep bu dönemlerde yapıldığı kaydedilmektedir.

İşte Kıbrıslı Türklerin etnografik monografisini ortaya koyan bir dizi makaleyi kaleme alan C.F. Beckingham'ın çalışmaları da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Biz onun çeşitli

bilimsel dergilerde 1955-57 yılları arasında yayımlanmış makalelerini ilk kez Türkçeye kazandırarak, bugün bile geçerliliğini koruyan çoğu bilimsel bulgunun yeniden okunmasında yarar gördük. 33 yıl sonra okunduğu zaman bile ilginç saptamalarıyla günümüze ışık tutan bu makalelerden ilki, "Journal of Royal Central Asian Society" (Kraliyet Merkezi Asya Derneği Dergisi)'nin Nisan 1956 sayısında (No:43, s.126-130) yayımlanmış, "Kıbrıslı Türkler" başlıklı olanıdır.

1914 doğumlu olan C.F. Beckingham, 1946-51 yılları arasında Dışişleri Bakanlığında çalışmış, 1951-58 yıllarında da Manchester Üniversitesi'nde İslâm Tarihi dersleri vermiştir. 1958'de İslâm Araştırmaları Profesörü olan Beckingham, 1965-81 yılları arasında Londra Üniversitesinde öğretim görevi yapmış ve daha sonra Ordinaryüs olmuştur. Çeşitli bilimsel dernek ve dergide yöneticilik yapmış olan İngiliz bilim adamının Orta Doğu, Arap Dünyası ve İslâm konularında çeşitli kitap ve makaleleri vardır. (Sürecek)

\* Ahmet An tarafından geliştirilen C.F. Beckingham'ın "Kıbrıslı Türkler" yazısının tam metni gelecek sayımızda yayımlanacaktır.

\*\* Çocuk Doktoru, Kültür araştırmacısı.

# Araştırma... İnceleme... Araştırma... İnceleme..

## Türabi Dede ve Tekkesi\*

**Tuncer BAĞIŞKAN**  
Arkeolog

Eski Larnaka şehrinin (Tuzla) girişindeki Türabi Tekkesi'ne ilişkin elde edebildiğim bilgiler, diğer birçok adak yeri gibi bu alanın da antik dönemlerde mezarlık olarak kullanıldığına işaret etmektedir. 1950'li yıllarda burdaki bir çöküntü sonucu yapılan arkeolojik kazılarda, toprak seviyesinin oldukça altında (yaklaşık otuz ayak ?) mermer lâhitli antik mezarlara rastlandı; içlerinde altın ve pişmiş topraktan çok kıymetli eşyalarla bir kılıcın bulunduğu söylenmektedir.

Kıbrıslı Türkler, tekkedeki mezarın arap akınları sırasında şehit edilen Hala Sultan'ın kara tenli (arap) lalası Türabi Dede'ye ait olduğuna inanırlarken, Kıbrıslı Rum'larla katoliklerse, Orta çağ'larda Aziz ARAB (ARAP) adıyla da bilinen Aziz THERAPON'a (halk arasında TARABO ve HARABO'ya) ait olduğuna; onun anısını yaşattığına inanırdı. (1)

George Jeffery yapıtında; Aziz Therapos'un (Aziz Arab-Arapo) Kudüs'te doğduğunu, Kıbrıs'taki Konstantiya (Salamis) Şehri'nin ilk piskoposlarından olduğunu ve M.S 632 yılında Ebu Bekir döneminde şehit edildiğini yazmaktadır. (2)

Yabancı kaynaklı üç ayrı kitabdaysa azizin yaşam öyküsü uzun uzun anlatılmaktadır. (3) Alman kökenli asil ve



**Aziz Therapon**

Bu ikon 1980 yılında St.Barnabas Kilisesinden çalınıp yurtdışına pazarlandı

★ Bugüne kadar Türabi Dede'yle ilgili Türkçe yayınlardaki bilgiler dört cümleyi geçemediğinden, araştırmamı yabancı yayınlara, Evkaf Arşivi'ne ve kaynak kişilere dayandırmak durumunda kaldım. Bu nedenle, belleklerindeki bilgilerle yazımı yönlendirip zenginleştiren kaynak kişilerle, Vakıflar İdaresi arşiv sorumlusu Mustafa Kemal beye teşekkür etmem istiyorum.

dindar bir aileden gelmemiş. Kudüs dahil tüm kutsal yerleri dolaşmış. Ölen bir yahudi gencini diriltmek gibi mucizelerle herkesin ilgisini çekmiş. Böylece kendisine "Mucizeler Yaratan" (wonder-worker) ünvanı verilmiş. Kudüs'ten sonra Kıbrıs'a gelmiş. Yararlı işler yapışına dayanılarak Kıbrıs'ta kalması kendisinden istenmiş. Kıbrıs'ta bulunduğu sürelerde Ortodokslara öğretmenlik, öksüzlere babalık, dullara koruyuculuk, günahkârlara yol göstericilik yapmış, hastaları sağlığa kavuşturmuş, zalimlerin karşısında olmuş. Arap akınları sırasında kilisenin sunağı üzerinde araplar tarafından öldürülmüş. Daha sonraları cesedine ait kalıntılar Kıbrıs'tan İstanbul'a taşınmış.

### TÜRABİ DEDE VE TÜRBSESİ

Kıbrıslı Türkler, Rum'lar ve Katolikler, türbedeki yatırın kara tenli (arap) olduğu noktasında birleşirlerdi. Katolikler, türbenin temelinde bir ayazma (kutsal su) bulunduğuna ve kazılması halinde açığa çıkacağına inanırlardı.

Türkler türbenin arap akınları sırasında şehit olan Hala Sultan'ın lalası Tütabi Dede'ye ait olduğuna, Hala Sultan'dan önce şehit olduğuna ve şehit olduğu yere gömüldüğüne inanmaktadırlar. Hala Sultan'la Tütabi Dede arasındaki bu ilişkiden dolayı, mübarek günlerde ve özellikle bayramın üçüncü günlerinde Hala Sultan'ı ziyaretten dönenlerin Tütabi Dede'nin türbesini de ziyaret etmeleri adet haline getirilmiş. Bu iki adak yerinde sadece birinin ziyaret edilmesi halinde, yapılan ziyaretin eksik, ya da geçersiz olacağına inanılırdı. Genellikle Tütabi Dede'nin Hala Sultan dönüşü ziyaret edilmesine karşın, bazı Lefkoşalılar, gidış yollarının üzerinde bulunması nedeniyle önce Tütabi Dede'yi, sonra da Hala Sultan'ı ziyaret ederlerdi.

Tütabi Dede, gölgesi hafif olanlara, ya da gece yarısı türbeyle abdest aldığı çeşmenin civarlarında bulunanlara, kara tenli, orta boylu, kalın yapılı, kıvrıkcık

saçlı, sarıklı, uzun yeşil cübbeli ve altın nalın giyen bir kişi olarak görünürmüş. Gece yarısı olunca türbesinin kapısı gırcıdayarak yavaşça açılır, altın nalınlarıyla çeşmeye gidip abdest alır ve sonra da camide namaz kılarmış. Her gece duyulan su şırıltısı abdest aldığına yorumlanırdı.

Tütabi Dede, tekkede oturan tekkenin bakıcısı Hüseyin Fetin'in oğlu İbrahim Fetin'e üç kez görünmüş. Onu iki kez türbenin kapısında kendisine bakarken, bir kez de türbenin dışındaki mezar taşının üzerinde ayakta dururken görmüş. İbrahim Fetin'in anlattığına göre, türbenin yanına her yıl soğanla kolyandro ekermiş. O yıl ilk kez toprağı gübrelemiş. Bir gece canı soğan çektiğinden oraya gittiğinde, mezar taşının üzerinde Tütabi Dede'nin durduğunu görmüş. Tütabi Dede, "Bu iş bitti" anlamında kollarını yana doğru açmış. İbrahim Fetin korkusundan koşarak eve kaçmış. Ertesi sabah oraya gittiğinde soğanların tümünün yok olduğunu görmüş.

Tütabi Tekkesi'nin civarında evleri bulunan Arif Bey'in oğlu Belig Arif ise, Tütabi Dede'nin bazı kişilere arap şeklinde görüldüğü ve geceleri tekkeden nefes ile zincir sesleri duyulduğu gerekçesiyle evlerini kiralayamadıklarını; evlerinin uzun süre boş kaldığını söylemiştir.

Caminin gerisine bitişik olan türbenin iki giriş kapısı vardı. Camiye açılan kapısı erkekler tarafından, bahçeye açılan kapısıysa (kadınlar kapısı) kadınlar tarafından kullanılırdı. Türbenin üzeri camdan yapılmış üçgen biçimli bir havalandırmayla örtülüydü. Türbenin içinde dini tören yapıldığında (törene katılanlar ellerinin başparmaklarının ucunda dönerlermiş), tekkenin çocukları camdan seyrederekmiş. Yer seviyesinden yaklaşık otuz ayak aşağıda bulunduğu söylenen türbeye 36 basamakla inilirmiş. Mezarı, tekkenin civarında açığa çıkan antik mezarlar gibi, yer seviyesinin oldukça altındaymış.

Türbenin içinde, Türabi Dede'ye ait olduğuna inanılan ahşap saplı bir kılıç, süngü (mızrak), miğfer, kalkan ve ortasında ay motifi bulunan yeşil renkli bir bayrak bulunmaktaydı. Türbeye giriş kapısının solunda, duvara dayalı Türabi Dede'nin taştan yapılmış mezarı vardı. Üzeri tahta bir sandukayla örtülüydü. Adak olarak getirilen yeşil renkli çaputlar bu sandukanın üzerine konurdu. Mezarın yan tarafında, adak adayanların kollarını içine soktukları bir delik vardı. Türabi Dede'ye mum yakıp dilekte bulunanlar, dileklerinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini anlamak için "eğer dileğim gerçekleşecekse elime toprak gelsin" diyerek kollarını bu deliğe sokarlardı. Dilekleri gerçekleşecek olanların eline Türabi Dede'nin toprak koyacağına inanılırdı. Delikten alınan toprak bir çaput parçasına sarılıp götürülür ve dilek gerçekleşince de getirilip yerine konurdu. Ayrıca, deliğe sokulan ele soğuk hava gelmesi, bir şeylerin değmesi, toprak dökülmesi, ya da elin okşanması halinde de tutulan dileğin gerçekleşeceğine inanılırdı. **Ayam** uygulamanın Rum'lar tarafından da yapıldığı öğrenilmektedir.

Türbenin bakıcısı Hüseyin Fetin'in oğlu İbrahim Fetin, 8-9 yaşlarındayken, muziplik olsun diye mezarın üzerindeki tahta sandukanın içine birgün saklanmış. Kolunu deliğe uzatan bir adak sahibinin eline bir avuç toprak koymuş. Sonra da elini tutarak vargüçüyle mezarın içine doğru çekmiş. Adak sahibi neye uğradığını şaşırmış. Türbenin içi feryattan inliyormuş. Feryatlara kaçışmalar, koşuşmalar eklenmiş. İbrahim Fetin'in yaptığı bu muziplik ona, babasından yediği otuz kırbaça malolmuş.

Türbedeki kandilin her gece yakılması adettendi. Yakılmaması halinde sabaha kadar mezardan inilti gelir, yakılınca da inilti dururmuş. Bir gece kandilin yakılması unutulunca,

Türabi Dede gidip Hüseyin Fetin'in eşi Naile Hanım'ı uyandırmış; ondan kandilini yakmasını istemiş. O günden sonra da kandilin yakılması unutulmamış.

## TÜRABİ TEKKESİ

Kıbrıs'taki diğer tekkeler gibi, Türabi Tekkesi'nin de önce mezarın yapımıyla ilk çekirdeğinin atıldığı ve ileriki aşamalarda türbe, mescit ve yardımcı binaların eklenmesiyle de son şeklini aldığı tahmin edilmektedir.

Kaynak kişilerin tariflerine göre, tekkeye girişin solunda, bitişik nizamda yapılmış sündürmeli yatak odaları, mutfak, hamam, tavukluk ve tuvalet gibi yapılar, sağındaysa yine aynı nizamda yapılmış mescit, türbe ve şeyhin dikiş (alet) ile muska odaları yer alıyordu.

Tekkenin kadınlar bölümünün temizliğini önceleri şeyhin birinci eşi Huriye hanım ile baldızı Ayşe Hanım yapıyormuş. Yaşlanıncalar bu görevi



Türabi Türbesi'nin yıkık durumu

Hüseyin Fetin'in eşi Naile Hanım üstlenmiş.

Tekkedeki U şeklindeki yapıların arasındaki orta avluda (bahçe), büyük bir havuzla, suyu yerden çıkan bir çeşme vardı. Çok büyük olan bahçesi Varoşa ile Gafenukya adalarıyla da anılıyordu. Ziyaretçiler develeriyle diğer hayvanlarını bu bahçeye bağlarlardı. Bahçesi o kadar çok büyümüş ki, tekkenin sınırlarını aşmış. İçinde, zeytin, erik, nar, dut, zerdali, incir, portakal, ekşi (limon), badem, mersin ve hurma ağaçları bir de babet-salık varmış. Evkaf İdaresi 1950'li yıllarda, bahçeye bakla ve buğday ekimleri için Hayriye adlı bir kadının oğulları olan Mustafa ile Mehmet Hindiano adlı kişilere kiralamış.

Türbenin etrafında, Osmanlı dönemi paşalarına ait olduğuna inanılan ve sarık başlıklı taşları bulunan mezarlar vardı. Etrafı demir parmaklıklarla çevrili olan bir mezarınsa, adı unutulmuş bir prensese ait olduğuna inanılırdı. Daha sonraları bu mezarlık dağıtılmış ve yazıtlı mezar taşları müze olarak kullanılan Larnaka Kalesi'ne taşınmış.

Caminin sündürmesinde Minofora adında anormal bir kadın uzun yıllar barınmış. Kimseye bir zararı olmadığı gibi, kimsenin de ona hiç bir zararı olmamış. Tekkenin sakinleri onu tekkenin bir parçası gibi görmüşler; yedirmişler, içirmişler.

Tekkeye ait arazinin biçim ve el değişimi İngiliz döneminde başlamış. Bir bölümü parsellenip, çorap fabrikası yapması için bir Ermeniyeye verilmiş. 1950'li yılların ikinci yarısında (1958?) tekkenin önündeki meyva bahçesi Vakıflar İdaresi'nin onayıyla ortadan kaldırılıp yerine Bekir Paşa Ortaokulu ile bir top sahası yapılmış. Toplumlararası çarpışmaların başladığı 1963 yılından sonra terk edilmişlikten vi-raneyeye döndüğü gerekçesiyle, Lefkoşa'daki Mevlevi Tekkesi'ndeki yapılar gibi (Lefkoşa Mevlevi Tekkesi binaları,

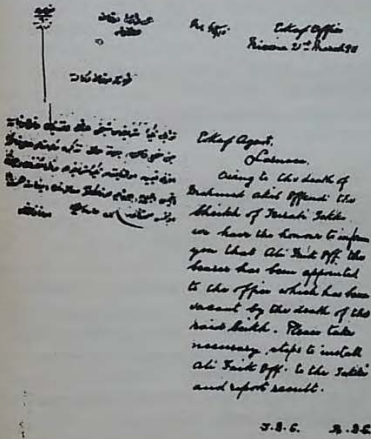
adadaki Türk emlakinin koruyucusu olan Vakıflar İdaresi'nce, Türabi Tekkesi'yle Vakıfların ilgisizliğiyle kira toplama zaafını bilen Rum'lar tarafından yıkılıp yok edilmiştir) yıkılıp yok edilmiş. Daha sonraysa park yeri haline getirilmiş. 1972 yılında, Vakıflar İdaresi, türbenin yanındaki alanı benzin istasyonu yapması için Lefkaridis adlı bir Rum'a kiralamış. Böylece türbe dışındaki tekke binalarının tamamı yıkılmış; Türabi Dede'nin adı gibi toprak olmuş.

### TEKKE'NİN ŞEYHİ

Evkaf arşivindeki 1910-1911 tarihli yazışmalardan, 1910 yılından önce tekkede Şeyh Mehmet Akil Efendi'nin görev yaptığı öğrenilmektedir. (4) Şeyhin 21.12.1910 tarihinde ölümü üzerine Larnaka ileri gelenlerinden 21 kişi birleşerek şeyhin oğlu Hasan Hilmi'nin tekkeye şeyh olarak tayin edilmesi için Evkaf İdare'sine başvuruda bulunurlar. Dilekcede, Hasan Hilmi'nin ölen şeyhin yasal varisi olması nedeniyle tekkeye şeyh olma hakkına sahip olduğu ve şeyhlik yapabilecek vasıfları taşıdığı iddialarında bulunulur. Evkaf İdaresi'nde konuya ilişkin beliren ilk görüşler, Şeri Mahkeme'den uygunluk görüşü alınması halinde görevin Hasan Hilmi'ye verilmesi doğrultusunda oluşur. Ancak bu sırada, Tekke'ye şeyh olmak için Şemi, Hafız Mehmet Alaadin, Abdul-Al ve Şeyh Ali Faik Efendi adlı kişiler de Evkaf İdaresi'ne yazılı başvuruda bulunurlar. Başvurular Başkadı Ali Rifat Efendi'ye iletilir. O da, ölen şeyhin oğlu Hasan Hilmi'nin şeyhlikte hakkı olmadığı, şeyh olma niteliği taşımadığı ve başvurular arasında göreve en uygun kişinin Şeyh Ali Faik Efendi olduğu kararına varır. Böylece, Baf Kasabasında şehlik yapan Ali Faik Efendi, Evkaf İdaresi'nin 21. Mart. 1911 tarihli yazısıyla Türabi Dede Tekkesi'ne şeyh olarak tayin edilir.



"Şeyh Efendi" olarak da bilinen Ali Faik Efendi'nin bu görevi 1950'li yıllara kadar hiç kesintisiz sürdürdüğü söylenmektedir. Yardımcılığını ise, küçük yaşta besleme aldığı Hüseyin Fetin yapardı. Hüseyin Fetin'in annesi Aysel hanım ölünce, babası İbrahim efendi onu küçük yaşta Şeyh'e besleme olarak vermiş. O da kendisini tekkeye adamış; şeyhin yardımcısı olmuş. Büyüyünce de Naile hanımla evlenip çocuk çocuğa karışmış. Çocuklarını tekkede yetiştirmiş; bu nedenle de çocukları Ali Faik Efendi'yi dedeleri bilmişler.



Ali Faik Efendi'nin Tekkeye Şeyh tayin edilme yazısı

Şeyh Efendi Tekkedeki caminin yanı sıra, Tuzla Camisi'nin de hocalığını yapmıştır.

Şeyh Efendi'nin nefesinin çok kuvvetli olduğuna inanıldığından onu ziyaret eden Türk ve Rum hastaların haddi hesabı yokmuş. Özellikle akıl hastalarını sağlığa kavuşturmada uzmanmış. Onlara

türbenin bitişiğindeki binada okuyup üfürür ve muska yaparmış.

Bir seferinde, akıl hastası olduğundan sağa sola saldıran bir Rum kızını zincire bağlayarak Şeyh Efendi'ye götürmüşler. Bu kızı altı kişi güçlükle zapt edebiliyor-muş. Kızı şeyhin önündeki bir sandalyeye oturtmuşlar. Şeyh yaklaşık yarım saat kızın yüzüne okuyup üflemiş. Okuma bitince Rum kızı normal bir kişi olmuş. Bu kız sağlığına kavuştuktan sonra Müslüman olmak için şeyhe çok gidip gelmiş; ona yalvarıp yakarmış. Ancak şeyh "sen dinle öleceksin" diyerek onu müslüman yapmamış.

Ayrıca Şeyh Efendi'nin, tımarhaneden getirilen bir deliyi üç ay süreyle okuyup üfleyerek sağlığına kavuşturduğu da söylenmektedir.

## KAYNAKÇA

- (1) G. Jeffery, A. Description of the Historic Monuments of Cyprus, London, 1983, s.219, 364; C. D. Cobham, Excerpta Cyprica, Nicosia-Cyprus, 1969, s.230.
- (2) G. Jeffery, aynı eser, s.219, 364.
- (3) Excerpta Cyprica, s.230-232; Kıbrıs Başpiskopos'u Chrysantos'un oğlu Michael'in 1801 yılında Venedik'te yayımladığı "Mucizeler yaratan kutsal Ayos Therabon'un dini rehberi" adlı Rumca kitabı; C. Sathas, Archives de L'orient Latin, Vol. 2, 1883.
- (4) Türabi Dede'yle ilgili Evkaf kayıtları.

## KAYNAK KİŞİLER

- Havva Mehmet Reyhan, 1922, Limasol
- Emine Saydam, Yaş:41, Larnaka
- Belig Arif, Yaş: 62, Lefkoşa
- Ahmet Refik Saydam, Yaş: 77, Larnaka
- Fatma M. Mülâzım, 1917, Mandrez
- Zehra Yeşilada, Yaş: 80, Gönyeli
- Mustafa Salim, Yaş: 40, Tuzla
- Aysel Salim, 1943, Tuzla
- İbrahim Hüseyin Fetin, 1940, Tuzla.

# İnceleme... Araştırma... İnceleme... Araştırma..

## GELENEKSEL EL SANATLARIMIZ "LEFKARA İŞİ"

3

Muharrem FAİZ

### SORUNLAR ÖNERİLER

#### Malzeme Temini

Ancak Keten ithalatı yapan Songurlar firması bu ithalatını şu anda durdurmuştur. Firma yöneticileri Keten için geçerli olan yüzde elli gümrük ücretinin ithalatı durdurma kararlarının baş nedeni olduğunu söylemişlerdir. Firmanın yöneticisi bu durumu şöyle özetlemektedir. "Rum tarafından gelen Keten ile bizim ithal ettiğimiz ketenin fiyatı aynı seviyede". Rum tarafında keten (Lefkara ve diğer işleri teşvik etmek için alınan kararlarla) gümrüksüz olarak ithal edilebilmektedir. Kuzeydeki El Sanatları Kooperatifi ise keteni Birleşmiş Milletler aracılığı ile döviz ödeyerek Rum bölgesinden getirtmektedir. Bu şartlarda malzeme temini pahalıya mal olmaktadır.

Yapılan görüşmelerde konuyla ilgili yetkililer, ve işleyiciler malzeme teminindeki bu güçlüklerin Lefkara işinin yaygınlaşması ve kalite seviyesinin yükseltilmesi olanaklarını azalttığını belirtmişlerdir.

Bu sorunun aşılması için bazı düzenlemeler yapılabilmesi mümkün görülmektedir.

Birincisi şu anda keten ve iplik için çok yüksek bulunan gümrük ver-

gilerinin düşürülmesi veya Rum bölgesindeki gibi tamamen kaldırılmasıdır. Böyle bir uygulamaya gidilmesi durumunda hem malzeme temininde kolaylık sağlanacak, hem de Lefkara işi girdi fiyatları azalacaktır. Bundan ayrı olarak Rum Bölgesin'den zaman zaman gönderilen kalitesiz malzemeyi kullanmak zorunluluğundan kurtulunacaktır. Malzemelerin geldiği ülkelerle direkt temas kurularak, kaliteli olanlar istenebilecektir.

Bu noktada çeşitli olanaksızlıklardan dolayı malzemelerin gümrük vergilerinin herkes için düşürülmesi veya kaldırılması zor olabilir. Ancak en azından El Sanatları Kooperatifi için bu düzenlemenin yapılması Lefkara'yı Rum tüccarları için yapılan bir iş konumundan çıkarmak için yaşamsal önem taşımaktadır.

Malzeme teminindeki güçlükleri aşmak için daha köklü düzenlemelerin yapılması da mümkün görünmektedir. Bilindiği gibi keten, keten adı verilen bir bitkiden elde edilmektedir. Son zamanlara kadar (1974'den sonra giderek kaybolmuştur) Kıbrıs'ta keten tarımı yapılmaktaydı. Özellikle Bostancı (Zodya) bölgesinde keten tarımı yoğunluk kazanmaktaydı. Araştırma sırasında işleyici kadınların bu bölgeden gelen

keten ipliklerinden övgü ile söz ettikleri gözlemlenmiştir. Yapılan kıyaslamalarda ketenin kendisinden elde edilen ipliklerin şu anda kullanılan DMS ipliklerden daha kaliteli olduğu ve motifleri daha iyi gösterdiği vurgulanmıştır.

Bundan ayrı olarak keten tarımı yapılması durumunda sadece iplik değil başka yan ürünler de elde edilmesi mümkündür. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1- Tohumların'dan beziryağı denen bir maddeyi çıkarıp boyacılıkta kullanmak mümkündür.

2- Liflerden ise hem iplik hem de kumaş yapılabilir. Bunlardan kadın, erkek, çocuk elbiseleri, mendil, iç çamaşır, sofra, çay ve yatak takımları, masa örtüleri, perde yapılabilir. Bu arada nakış malzemesi olarak da kullanılabilirler (Ek 11).

Bu yönde yapılacak bir yatırım hem Lefkara işi için gerekli malzemeyi çok ucuza getirecek, hem de ortaya çıkacak diğer ek ürünlerden kâr sağlanabilecektir.

### **Eğitim Sistemi ve Lefkara**

KKTC eğitim sisteminde Lefkara işi öğretimine yeterli titizlik gösterilmemektedir. Yapılan tek etkinlik bazı bölgelerde açılan 15 günlük kurslar olmuştur. Ancak bu kurslar sırasında sadece Lefkara işi değil diğer el işleri de öğretilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla Lefkara işini öğretmek için kullanılan zaman daha sınırlı olmuştur.

1987 yılında açılan bu kursların ondan sonraki dönemlerde tekrarlanması büyük bir eksiklik doğurmuştur. Çünkü hem ilk kursa katılanlar Lefkara işi ile ilgili bilgilerini zenginleştirme olanağından yoksun kalmışlar; hem de yeni gönüllülere öğrenme şansı verilmemiştir.

Yapılan görüşmelerde Lefkara işinde bir defada herşeyi öğrenmenin mümkün olmadığı da vurgulanmıştır. Çok eskiden beri bu işi yapan kadınlar

"el doygunluğunun" çok önemli olduğunu söylemişlerdir. Bu arada onbeş günlük kurs ile Lefkara işlerken ortaya çıkacak düğümlenme, fazladan tel çekme, fazla veya az işleme vb. gibi beklenmedik hataların düzeltilmesinin mümkün olamayacağı da belirtilmiştir. Ancak sürekli bu işle ilgilenen insanlar beklenmedik anda ortaya çıkacak bu aksaklıkları düzeltebilmektedirler.

Bütün bunlar onbeş günlük bir kurs ile her şeyin halledilemeyeceğini, Lefkara işinin sürekli bir eğitimi gerektirdiğini göstermektedir.

Lefkara işi eğitiminde göz ardı edilen bir başka önemli nokta işleyicilere özgün motif yaratma şansı verilmemesidir. Kurslar sırasında hep kalıplaşmış aynı motifler öğretilmektedir. Bilindiği gibi Lefkara işlerinin tamamen ticari bir mal olarak değerlendirildiği günlerde özgün motifler yaratmak esastır. Benzer motifler vardı. Ancak çoğu zaman farklı motifleri birleştirmek sureti ile işleyici kadınlar kendileri de motifler yaratabilmekteydiler.

Bu tutum; işi statik olmaktan çıkarıp sürekli yenilenen dinamik bir hale sokmaktaydı. Üstelik işleyici kadınlar kendileri de birşeyler yarattıklarından daha fazla zevk alarak işlemekteydiler. Rum tarafından gelen siparişlerde ne yapılacağı zaten önceden belirlenmektedir. Bundan dolayı kalıplaşmış motifleri ezberletmek yerine, özgün motiflerin yapılabilmesine olanak sağlayacak bir eğitim şeklinin önemi açıktır.

İşin tam anlamıyla öğretilmesi için en uygun insanların; çok uzun zamandan beri Lefkara işleyen Çayırova'lı kadınlar olduğu düşünülmektedir. Keten'den ipliğe, özgün motif yaratmaktan işleme tarzına kadar her konuda neredeyse birer uzman olan bu kadınlardan yardımcı öğretmen olarak yararlanma büyük fayda sağlayacaktır. İçinde bulunduğumuz dönem bu yetenekli ve tecrübeli kadınlardan yararlanmak için son fırsat olabilir. Çünkü yapılan araş-

tırmalarda bu yetenekli kadınların yaş ortalamalarının yüksek olduğu bulunmuştur.

### Çayırova Köyünün Tanıtımı

KKTC'de Lefkara işlerinin resmi olarak satıldığı yer El Sanatları Kooperatifi'nin Lefkoşa'daki bir dükkanıdır. Bu arada bazı kişilerde özel olarak Lefkara işletmekte ve kendilerine ait yerlerde satışını yapmaktadırlar.

Ancak bu tarz bir yaklaşımın Lefkara işlerinin pazarlanmasında etkin bir yol olduğunu söylemek güçtür. Nitekim Kıbrıs Rum bölgesinde yıllardır bu işten büyük paralar kazanıldığı halde, satış yeri olarak Lefkaranın yuvası olarak kabul edilen Lefkara köyü tercih edilmektedir. Araştırma sırasında Güneyi tanıtıcı, her broşür ve kitapta turistlerin Lefkara işlerini incelemek için bu köye davet edildiği göze çarpmıştır.

Ayrıca turistler için yapılan tur programlarında Lefkara köyüne kesinlikle yer verilmektedir. Gezi için buraya giden turistlere işin çok eskiden beri burada işlendiği söylenmekle, onlar da nasıl yapıldığını bizzat sokak aralarında oturup o anda işlemekte olan kadınlardan görmekteyler. Yine bu köyde Lefkara işlerinin bulunduğu birçok dükkân vardır. Turistler gezileri sırasında salt Lefkara işini görmek için uğradıkları bu köyden çok büyük bir olasılıkla (hatta daha önce Lefkara işini hiç görmemiş, duymamış olsalar bile) birkaç parça satın alıp çıkmaktadırlar (en azından hatıra olsun diye).

Kuzey'de ise tamamen farklı bir durum vardır. Herşeyden önce Lefkara işini hiç duymamış görmemiş bir turistin bundan haberdar olmasını sağlayacak tek bir kaynak yoktur. Tanıtıcı broşür veya kitaplarda Lefkara işlerinden tek kelime bahsedilmemektedir. İşin en yoğun yapıldığı yerin Çayırova köyü olduğunu ise bırakın turistleri yerli halkın büyük çoğunluğu bile bil-

memektedir.

Bu durumda ancak el işlerine özel bir ilgi duyanlar, bilen birisine danışarak bu köye gitmekteyler. Yapılan görüşmelerde Çayırova'lı kadınlar, gelen turistlerin bu köyün neden tanıtılmadığını sorduklarını söylemişlerdir.

Köyün tanıtılmasını göz ardı ederek Lefkoşa'da yerli halkın bile bulmakta zorluk çektiği küçük bir dükkanda Lefkara satışı yapmanın çok zor olacağı açıktır. Nitekim buradaki sorumlu satıcı ile yapılan görüşmede satışların çok az olduğu söylenmiştir.

Özellikle turistlerin Lefkara işinden haberdar olabilmeleri için Çayırova isminin Lefkara işleri ile özdeşleşmesini sağlayacak düzenlemeler yapılmasının olumlu olacağı düşünülmektedir. Bunun için bir sonraki kısımda bahsedilecek sergi ve fuarların bu köyde açılması, turistler için yapılan turlarda bu köye de gelinmesi, KKTC'yi tanıtıcı kitap ve broşürlerde Çayırova'dan da bahsedilmesi, köyde satış yerlerinin kurulması ve turistlere işin nasıl yapıldığını gözleme şansı verecek ortamların düzenlenmesi vb. yararlı olacaktır.

### Sergi Fuar Etkinlikleri

Bu güne kadar açılan çeşitli sergi ve fuarlarda Lefkara işine gerekli önemin verildiğini söyleyemeyiz. Nitekim en geniş etkinliklerde bile birçok çeşitleri bulunan Lefkara işi sadece birkaç parça ile temsil edilmektedir. Halbuki Rum Bölgesinde raporun önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi her yıl Lefkarayla ilgili sergiler açılmakta, yarışlar düzenlenmektedir (Ek 3). Bu tür etkinliklerin birden çok yararı olacağı açıktır.

Bunların başında bir önceki bölümde bahsedilen Çayırova köyünün tanıtımı gelmektedir. Çeşitli müzik, dans, kültür etkinliklerinin de eşlik edebileceği böyle bir Lefkara Sergisi Çayırova'nın tanıtılmasına önemli katkılarda bulunacaktır.

(Bu bölgede arabacıklarda kumar



çizen : Ruzen Atakan

Keten, keten adı verilen bir bitkinin liflerinin dokunması ile elde edilmektedir.

oynamaktan başka şeyin yapılmadığı Mehmetcik Sucuk Festivali dışında bir etkinlik yoktur).

Sergi veya fuarın ikinci bir faydası kaliteli işi teşvik etme olanakları yaratmasıdır. Örneğin düzenlenecek en güzel özgün motif, en titiz iş vb. gibi yarışlar şu anda fabrikasyon bir işe dönüşmüş Lefkara işlerinin kalite seviyesini yükseltecektir. Böyle bir etkinlik ölmekte olan bu işi yaygınlaştıracak belki de yaratacağı zevkli yarış ortamı ile işleyicilere ek bir canlılık kazandıracaktır.

Bu tür etkinliklerin bir diğer faydası normal zamanlar dışında, yoğun bir satış yapma olanağını sağlaması olacaktır. Normal zamanlarda Çayırova'ya gitme olanağı bulamayan yerli halk burada hem eğlenme hem kendi kültürüne ait bir işin çeşitlerini görme ve satın alma şansına sahip olacaktır. Devlet yetkililerinin de davet edileceği böyle bir günde, işleyici kadınlar ürünlerini pazarlayabileceklerdir.

### Lefkara İşinin Tanıtımı

Bu bölümün başında da belirtildiği gibi tanıtımı için yeterli gayretin gösterilmemesi Lefkara işlerinin pazarlanmasında en büyük olumsuzluktur. Tanıtımı konusunda bugünkü nokta o kadar kötüdür ki özellikle yaşı otuzun altında olan büyük bir nüfus kesimi Lefkara işlerinden örnekleri henüz görmediklerini söylemektedirler. Bundan dolayı KKTC'ni tanıtıcı kitap ve broşürlerde bu işlerden de bahsedilmesi gerekmektedir. Bu yapılmadığı takdirde özellikle yabancı turistler Lefkara'ya bir Rum işi olarak bilmeye devam edeceklerdir. Ayrıca konuyla direkt ilgili olmayanların bu işleri tanıyabilmesi tamamen raslantıya kalacaktır.

Yapılacak yoğun bir tanıtım programı ile gerek yerli gerek yabancıların Lefkara işlerinin KKTC'de yapılan ünlü bir halk kültürü olarak kabul etmeleri sağlanmalıdır. Bu tanıtımın

ilk aşamasında Rum Bölgesinde satılan Lefkara işlerinden bir kısmının (belki de büyük bir kısmının) Türk Bölgesinden gitmekte olduğunun vurgulanması yararlı olacaktır. Bu işlerin pazarlanmasını kolaylaştıracak büyük bir ilk adım olacaktır.

Tanıtıma hizmet edecek bir başka önemli nokta turistlerin yoğun olarak bulunduğu bölgelerde (hoteller vb.) Lefkara işlerinin bulunduğu dükkanların açılmasıdır. Şu anda Lefkara satışı yapan bazı dükkanlar vardır. Ancak Lefkara işlerinin ön plana çıkarılması için ek bir gayret gösterilmektedir. Turistler bu işleri diğer hediyelik eşyalar arasında sıradan bir iş olarak algılamaktadırlar. Gerek Lefkara işi satan dükkanların sayısının artırılması, gerekse her bir dükkan içinde Lefkara işinin ön plana çıkarılması (En azından vitrin düzenlemeleri ile) yoluyla turistlere "birçok yerde gördüğümüz bu işler, herhalde yerel bir özellik taşıyor" yorumu yaptırılabilir.

Lefkara işlerinin tanıtılmasına yardımcı olacak çok önemli unsurlardan biri de KKTC Dış Temsilcilikleridir. El Sanatları Kooperatifi yetkilileri ile yapılan görüşmelerde daha önceleri özellikle KKTC Londra temsilciliği ile işbirliği yapıldığı belirtilmiştir. Nitekim bir kez de sergi açıldığı ve Londra'da yaşayan KKTC vatandaşlarından hatta İngilizler'den büyük ilgi görüldüğü söylenmiştir. Ancak yetkililer sonradan bu tür etkinliklerin düzenlenemediğini belirterek, şu şikayetlerde bulunmuşlardır. "Bizim dış ülkelerde yaşayan insanlarımız, kendi kültürlerini yansıtan şeylere çok meraklıdır. Lefkara işlerine de çok ilgi göstermektedirler. Nitekim Lefkoşa'daki yerimizde yapılan satışların büyük bir kısmı Londra'dan gelen vatandaşlarımıza yöneliktir. Biz bu durumu bildiğimiz için dış temsilciliklere birçok örnek gönderdik. Hiç ilgilenmediler. Halbuki ilgilenilse, oralarda çok fazla satışı olur".

Özellikle Kıbrıs'lı Türklerin yoğun

olarak bulunduğu Londra'da Kıbrıs el işlerinin satıldığı sabit bir yerin açılması veya en azından senenin belli bir ayında 15-20 günlük sürelerle sergi düzenlenmesi (satış da yapılan) Lefkara işlerinin pazarlanmasına yardımcı olacaktır.

### Yasal Düzenlemeler

Yerli el işlerinin yaygınlaştırılmasında ve pazarlanmasında bazı yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği diğer birçok ülkelerin geçmiş uygulamalarına bakıldığında ortaya çıkmaktadır. Özellikle KKTC'nde bu konuda çok gecikmiş olunması konunun önemini artırmaktadır.

Daha önceki bölümlerde malzeme teminini kolaylaştıracak yasal düzenlemelerden bahsedilmiştir. Bu bölümde ise Lefkara'nın birçoğu kalitesiz olan yabancı fabrika el işlerine karşı rekabet edebilmesinin önemi üzerinde durulacaktır. Yerli el işlerinin yaşayabilmesi için yabancı işlerle rekabet etmesini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması gereklidir. Nitekim kaynaklar ta 18. yüzyılda; İngilteredeki Parlementonun yerli el işlerini korumak amacı ile yabancı ülkelere gelen el işlerinin ülkeye sokulmasını yasakladığını yazmaktadırlar. Çünkü bugün hem Rum Bölgesi'nde hem de Türk Bölgesi'nde yapıldığı gibi; dış ülkelere getirilen ucuz ve kalitesiz el işleri yerli işi diye satılmaktaydı. Rum Bölgesindeki bir olay da konuya örnek gösterilebilir. Rum bölgesinde geçtiğimiz aylarda Turizm örgütü Direktörü Çin yapısı dantel ve nakış işlerinin keleprik fiyatlarla turistlere satılmasına şiddetli tepkide bulunarak, "Skarino Korsanlığı" denen bu işin derhal durdurulmasını istemiştir.

KKTC'nde ise zaten iyi tanınmayan Lefkara kalitesiz fabrika ürünü el işleri içinde boğulup gitmektedir. Tamamen yasaklanmasa bile geçici bir süre yabancı ülkelere gelen el işlerinde belli bir kalite aranması,

gümrük oranlarının yükseltilmesi yararlı olacaktır. Bunun yanında yapılacak bir diğer olumlu düzenleme el işlerinin satışını yapan tüccarları Lefkara işi satışlarından daha fazla kâr eder konuma getirmek olacaktır.

### Stok Yapma Gerekliği

El Sanatları Kooperatifi yetkilileri ile yapılan görüşmelerde Lefkara işlerini stoklayabilmenin, pazarlamada çok önemli olduğu söylenmiştir. Yetkililer ellerinde para olmadığı için depolarına Lefkara işi stoklayamadıklarını belirtmişlerdir. Bundan dolayı yeni sipariş vermek için eldeki sınırlı işin satılmasını beklemek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum sadece satış yerinde çeşit bakımdan zengin bir vitrin oluşturulmasını engellemekle kalmamakta (Örneğin araştırmanın yapıldığı günlerde Kooperatif'te bazı motiflerin işlenmiş bir örneği olduğu halde bazılarının yoktu. İğne işi Lefkara örneği ise hiç yoktu); dış ülkelere gelen toplu iş taleplerinin karşılanmasını da imkansız hale getirmektedir. Nitekim yine yetkililer pazarlama açısından çok önemli gördükleri durumu şu örnekle açıklamaktadırlar. "En önemli problem maddi olanaksızlıktır. Eğer paramız olsa işleyicilere sipariş verip, stoklarımızı çoğaltabiliriz. Elimizde fazla mal olsa biz kendimiz dış pazar buluruz. Bunu yapamadığımız bir yana kendiliğinden gelip bizden toptan mal isteyenlerin isteklerini de karşılayamıyoruz. Mesela OTİM (İstanbul Orta Doğu Ticaret Merkezi) bize sipariş verdi. Ancak istedikleri miktarı karşılayamadık".

### Uygun Ücret Ödenmesi

Lefkara işinin KKTC'nde yaygınlaşması, pazarlanmasının sağlanması için alınması gereken önlemlerin başında işleyici kadınlara ödenen ücret düzeylerinin yükseltilmesi gelmektedir. Bugün Rum Tüccarlar ile El Sanatları Kooperatifinin verdiği ücretler arasında

önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu ise yapılan işlerin Rum tarafına satılmasının temel nedeni olmaktadır. Bu ücret farkı devam ettikçe alınacak diğer önlemlerin yararı sınırlı olacaktır.

İşleyici kadınlar Rumlar tarafından ödenip araçlar sayesinde azalarak ellerine gelen ücretleri bile yetersiz bulmaktadırlar. Rumun verdiği ücretler hemen hemen 1974'den önceki ücretler düzeyindedir. İşleyici kadınlar "savaşın önce elimize ne geçiyorsa yine aynisi geçiyor, hiç artmadı" demektirler. El Sanatları Kooperatifin ücretleri ise gülünç olarak değerlendirilmektedir. Kooperatif yetkililerinin deyişi ile ancak üçüncü sınıf iş yapanlar Kooperatife Lefkara işlemektedir. Bu durumda hem KKTC'de piyasaya sürülen işin kalitesi düşük olmakta, hem de kârın alınıp payını Rum tüccarlar almaktadır.

Yapılan araştırmada şu anda özüz olarak ödenen ücretlerin (Rum tarafından) ek bir çekicilik kazandırdığı ortaya çıkmıştır. Bir işleyici kadın durumu şöyle açıklamaktadır. "Farzedelim ki Kooperatif bana Rum'un verdiği Kıbrıs paralarının tam karşılığı kadar Türk Parası verse, ben yine Rum'a işlerim. Çünkü bilirim ki Kıbrıs parasının değeri ertesi gün artacak, Türk parasınıki düşecek". Bu durumda belirlenecek yeni ücret düzeylerinin bütün bu faktörleri göz önüne alması gerekecektir.

Ücret düzeylerinin yükseltilmesi sadece Lefkara işlerinin Rum Bölgesine kaçırılmasını engellemekle kalmayacak, Kuzey Bölgesinde yaygınlaşmasını da sağlayacaktır.

Bugün Lefkara işleyicilerinin bu etkinliğe ayırdıkları zaman miktarı giderek azalmaktadır. Çünkü ücretler düşük olduğundan işleyiciler başka alanlarda çalışmayı tercih etmektedirler. Ücret düzeylerinin yükseltilmesi ile birlikte Lefkara işleme part-time bir iş almaktan çıkarılacak, ilgi artıracaktır.

(SÜRECEK)

## Haberler



Has-Der Genel Kurulundan  
bir görünüş

### Etkinliklerimiz

#### HAS-DER'İN GENEL KURULU YAPILDI

Halk Sanatları Derneği 14. Genel Kurulunu 5 Ocak 1991 tarihinde dernek lokalinde büyük bir katılımı ile gerçekleştirdi. Kol sorumluları bir yıllık çalışmalarının genel değerlendirmelerini yapıp, ileriye yönelik dileklerini iletiltiler.

Genel Kurulda disiplin ve denetleme kurullarının seçiminden sonra yönetim kurulu seçimi yapıldı. Yeni Yönetim Kurulu yaptığı ilk toplantısı ile görev bölümünü şöyle düzenledi:

Başkan: Öcal Erten  
Sekreter: Kâni Kanol  
Sayman: Mehmet Birinci  
Basın Yayın: Engin Anıl  
Üye Özlük ve Sosyal İşler: İlker Özova,  
Mehmet Karadal

Araştırma, Derleme: Hasan Bulunç  
Stilize Dans Kolu: Tarık Güren  
Çocuk Kulübü: Zehra Kozal, Fatma Kükreler

Yönetim Kurulunun görev verdiği diğer kol sorumluları ise şunlardır:

Halk Oyunları ve Müzik: Hasan Ekmekçi  
Demirbaş Eşya: Ayşe İnönü  
Dergi Kolu: Tuncer Bağışkan  
Tiyatro Kolu: Aziz Gürpınar  
Teknik İşler: Koray Yulaç  
Kitaplık ve Arşiv: Rifat Şık

#### Denetleme Kurulu

Hasan Abohorlu (Başkan)  
Tuncer Bağışkan (Üye)  
Rüstem Binici (Üye)  
Erkan Ertalin (Yedek)

#### Disiplin Kurulu

Hilmi Vudalı (Başkan)  
Özkan Yıkıcı (Üye)  
Fatma Kükreler (Üye)  
Ali Nebih (Yedek)

#### KIBRIS'TA TELİF HAKLARI YASASI

Derneğimiz 11 Mart Pazartesi akşamı Kıbrıs Türk Ticaret Odası Salonunda "Telif Hakları" konulu bir konferans düzenledi. Konferansa konuşmacı olarak katılan Sn. Alpay Durduran, Telif Hakları Yasasının, Kıbrıs Yasaları Fası 264'e göre üç madde halinde var olduğunu belirtti.

Alpay Durduran konuşmasında her davada özel örneklerle zengin yorumlar getirilmiş olan bu yasaya sahip çıkılması gerektiğini, bunu ülkemizde yaşatabilirsek kültürümüzün daha da gelişeceğini, bu konuda sanatçıların daha duyarlı olması gerektiğini vurguladı.

Konferansın büyük ilgi gördüğü düşüncesinde birleşen dernek yönetim kurulu, aynı konuyu 1.4.1991 tarihinde Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nda Açık Oturum şeklinde denetleme kararı aldı.



## Diğer Kültür Sanat Etkinlikleri

### IV. GENÇLİK ŞÖLENİ YAPILDI

Gençlik Spor ve Çalışma Bakanlığı Gençlik Dairesi ile 16 katılımcı örgütün işbirliğiyle 1,2,3 Mart tarihlerinde IV. Gençlik Şöleni düzenlendi.

Lefkoşa ve Mağusa'da dört gece geniş bir izleyici kitlesi önünde gerçekleştirilen halk dansları gösterileri büyük ilgi topladı. Gösterilere Has-Der de katıldı.

Şölenle gösteri yapacak ekiplere belli bir süre tanınmış olmasına karşın bazı ekiplerin belirlenen süreyi aşmaları eleştirilere neden oldu. Has-Der konuyu Gençlik Dairesine şikayet ederek, önümüzdeki yıllarda belirlenen çerçevenin dışına çıkılmamasını istedi.

### KIBRIS TÜRK MEYHANE GECESİ

1991 yılı ilk ayında en ilginç gecelerden ikisi Gençlik Merkezi Lokali ile Kıbrıs Aşevinde yaşandı. Özellikle halk bilimi açısından ülkemizde yaşayan Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum halkının kültür ürünlerini, geleneklerini, inançlarını, müziklerini, yeme içmelerini incelemek, bunların birbirleriyle ilişkilerini değişim ve etkileşim gibi sorunlarını çözmeye çalışmak, bir toplum bilinci gözüyle yaşam biçimini irdelemek, Kıbrıs Türk Meyhane Kültürü gibi bir çalışmayla ortaya kondu.

Üç-dört kitaplık çalışmanın yalnızca bir tanesi olan meyhane kültürü otantik Kıbrıs Mutfağı henüz kitap olarak bitmiş değildir" diyen Zekâi Altan, bugün gerçek anlamda meyhanelerin bulunmadığını, adımıza özgü verilen mezelerin çok az olduğunu, yakın gelecekte bunları bile bulamamaktan korktuğunu belirtmiş ve Kıbrıs Türk meyhane kültürü gecesini düzenleyen Gençlik Merkezi ve Kıbrıs Aşevi için değişik bir halkbilim etkinliğiyle meyhaneleri içkisiyle, adetiyle müziğiyle topluma ulaştırma çabası harcadıklarını söylemiştir.

Zekâi Altan bu gecelerde 67 çeşit

mezeyi hazırlamış ve bu tanıtma ile meyhanelerde dinlenen müzik aletlerinden keman, deplek, cümbüş, gramofon ve taş plaklar sergilenmiştir. Ayrıca meyhaneçinin hesaplarını tuttukları kara tahtada hesap tutma yöntemi gösterilmiştir. Bu gecelerden Gençlik Lokalinde, 50 yıl düşünlerde keman çalan Derviş Dayı'nın eski havalar çalması geceye unutulmaz nostaljik bir hava kattı. Bir başka ilginç olay da bu gecelere bayanların da katılması ve erkeklerin gizemli dünyasına girerek onların neden meyhaneye gidip eve geç gelmelerini anladıklarının esprisiydi.

### ESKİ KIBRIS FOTOĞRAFLARI İLK KEZ SERGİLENDİ

8 Ocak-20 Ocak tarihleri arasında Mahir Pulhan'ın koleksiyonundan 1915-1965 yılları arasında çekilmiş olan "Eski Kıbrıs Fotoğrafları" Fluxus Art Gallery'de sergilendi. Mahir Pulhan'ın fotoğraf koleksiyonu Kıbrıs'ın eski yaşam biçimini yansıtıyordu.

### VİTRAY AYNA SERGİSİ

Behçet Odabaşı tarafından düzenlenen Vitray Ayna Sergisi büyük ilgi topladı. Bu tür bir serginin gerek Rum gerekse Türk tarafında ilk kez sergilendiği belirtildi.

### KIZILDERİLİ GİYSİLERİ SERGİSİ

Mağusa'da Eray Emin Rağıp'ın açtığı sergide, uzun yıllar yaşadığı yurt dışında Kızılderililerden yaptığı işlere karşılık takas usulü aldığı ya da kendisine hediye edilen Kızılderili giysi ve takıları sergilendi. Eray Rağıp'la yapılan söyleşide en büyük arzusunun bir ekip kurarak Kıbrıs Türk Folklorünü ve giysilerini dünyaya tanıtmak olduğunu belirtti.

### EKİN MERKEZİ AÇILDI

Sinema ve sinema kültürünün oluşturulması amacıyla birkaç yıllık bir çalışmanın sonucu kurulan merkezin, ileride yalnızca sinema gösterimi ile sınırlı kalmayıp diğer kültür olaylarının da gerçekleştirileceği belirtildi.



**ÇOCUK KULÜBÜ VELİLERİYLE  
DAYANIŞMA AKŞAMI**

Has-Der Çocuk Korusu

16 Şubat tarihinde Çocuk Kulübü ve Sosyal İşler Komitesinin çalışmalarıyla Kontinental Restorant'ta "Veli Tanışma Akşamı" düzenlendi. Çocuk Kulübünün korusu sevimli şarkılarıyla büyük beğeni kazandı. Yıldızlar Halk Oyunları ekibimizin oyunları ve Has-Der Müzik Ekibinin müzik dinletisi güne ayrı bir renk kattı. Çocuk Kulübü Veli Komitesi adına ko-

nuşan Uğur Ali Güllü, Has-Der Çocuk Kulübünün çocukları açısından büyük önem taşıdığı, çocukların öğrendikleri HALK Oyunları ve diğer ETKİNLİKLER yanında daha sosyal ve aktif çocuklar olarak gelişmelerini izlemenin onlar için sevindirici olduğunu belirtip, dernek çalışanlarına uğraşlarında başarılar dilemiştir.



Veli Dayanışma Akşamında çocuk ekibi halk oyunları gösterisinde

**Bu sayının çıkmasında  
katkıda bulunan  
aşağıdaki kuruluşlara  
teşekkür ederiz**

**Top Shop  
Birinci Ticaret Sti.  
Repa Ltd.  
Anıl Spor  
İnce Elektronik  
M.Damdelen Ltd.  
İnce Gümürkleme  
Iřıl Reklâm**

